

FIGYELŐ.

A KOSSUTH-EMIGRÁCIÓ TÖRTÉNELMI TANULSÁGAI.

NEMZETI életünk mai szomorú és sorsdöntően válságos korszakában, amikor egyik legfőbb gondunk és törekvésünk, hogy a magyar kérdés európai vonatkozásban szemléltessék, különösen sok tanulságot meríthetünk 48-as szabadságharcunk emigrációja történetének olyan megírásából, amilyenre a Magyar Történelmi Társulat vállalkozott. Az emigráció történetét tárgyaló ez új kiadványok, melyek közül az első kötet: A Kossuth-emigráció Törökországban, Hajnal István szerkesztésében már megjelent, a magyar külpolitika történetét kívánják adni a múlt század derekáról. Ebben a történetben az emigráns mozgalom kicsiny ere a világ, illetve az európai politika áramában jelentkezik és kapcsolódik. Meglátjuk azt is, hogy az emigráció által szolgált és propagált magyar ügy, mennyiben tudott önmagában érdeklődést kelteni avagy hogy mindig csali annyiban került a hatalmak érdeklődése körébe, amennyiben távolabbról vagy közelebről a saját érdekeiket érintette. Az emigráció alatt a magyar nemzet világhelyzetének képe annál inkább érdekes és tanulságokat magában rejtő lehet a mai nemzedékre, mert a múlt század forradalmainak és szabadságharcainak idejében számos oly kérdés — ha mindjárt csak embrióban is, ott rejtett a történelmi imponderabiliák vagy nagyon is ponderabiliák között, amely kérdések a világháborúban forrongtak vagy itt bontakoztak ki történelmet csináló erővel.

Sokan már elfeledték Magyarországon is, mert a liberálisnak nevezett korszak egészen más és jórészt hamis tükörben tárta a nemzet elé a nemzetiségi kérdést, hogy a 48-as időkben a külpolitikában, de meg a Habsburg-monarchia keretén belül is a nemzetiségi öntudat és célkitűzés sokkal komolyabb és érettebb formában jelentkezett, minthogy arra a feledés leplét lett volna szabad borítani. A nemzetiségi elv történetformáló erejéből elég izlettetőt mutattak úgy a szabadságharc idejében történtek, mint azok a mozgalmak és lehetőségek, melyek a magyar emigrációt foglalkoztatták. De éppen így megismerhettük főleg a magyar menekültek kiadatása körül támadt európai, diplomáciai bonyodalmakban azt is, hogy a hatalmi érdekek csápjai hogyan nyúlnak be minden kérdésbe, mely a nagyhatalmi politika szférájába kerül. És hogy tulajdonképpen európai kérdéssé csak oly ügy válik, mely legalább is egy porszemnyit jelent a hatalmak egyensúlypolitikájának mérlegén.

Itt van mindjárt maga szabadságharcunk ügye. Ha szabadságharcunkat csak Ausztriával szemben vívtuk volna végig és Ausztria verte volna le a magyar hadsereget vagy a dinasztia lépett volna a sikertelen harcok után az egyezkedés terére, a magyar szabadság és alkotmányosság ügye távolról se jutott volna annyira az európai politika körébe, mint jutott azáltal, hogy szabadságharcunkba Oroszország is beleavatkozott. Az orosz csapatok megjelenése Európa keletén és az a körülmény, hogy Görgei az oroszok előtt tette le a magyar fegyvert, idézte elő a nagyobb érdeklődést, sőt az első politikai sakkhúzásokat a magyar ügyel kapcsolatban Európa nagyhatalmainak sakkasztalján. Úgyszintén jellemző, hogy a magyar menekültek kiada-

tása körül hónapokig hullámzó és viharzó diplomáciai kavargásban és akciókban Magyarországról és a magyar érdekéről úgyszólván szó sem esett. Ezekről csak a magyar emigránsok álmodoztak reális vagy képzelte jelenségek kapcsán. Csak Kossuth agyában és képzeletében nőtt a magyar ügy oly végtelen fontosságúvá a török birodalom vagy az európai szabadság jövőjére nézve. Csak az emigráció vezetői látták és gondolták magukat számottevő politikai tényezőként az európai politikában akkor, mikor az érdekelt hatalmak velük és fejükkel is úgy játszottak, mint játéklabdával a maguk arénáján.

Távol áll tőlem, hogy ennek konstatálásával kisebbiteni akarnám elsősorban Kossuth, de általában is az emigránsok valóban heroikus erőfeszítését és hervadhatatlan érdemeit a magyar szabadság és függetlenség szolgálatában. Sőt kétségtelen, hogy Kossuth gigászi nagyságát semmi sem bizonyítja jobban, minthogy lelkének feszítő erejét és határokat nem ismerő belső világát oly csodás hatalommal tudta kivetíteni környezetére, sőt a távoli országokba, emberekre és eseményekre, aminek köszönhető, hogy a magyar ügy erecskéje nem tűnt el a nagyhatalmi áramokban, sőt fonása tudott lenni európai jelentőségű cselekedetnek, mozgalmaknak is. De ezt látva és ezt történelmi érdemként méltányolva is, igaz, hogy szabadságharcunk alatt és után is az emigráció korában az orosz beavatkozás sodorta az európai politikai kérdések komplexumába a magyar kérdést. Ugyanis az európai politikai konstelláció csillagászati képlete az volt, hogy Oroszország és Anglia — részben Franciaország — voltak a nagy planéták, melyek uralkodtak s amelyek körül bolygott nemcsak a magyar ügy, de nagy részben még Ausztria és Törökország sorsa is.

Kossuth Lajos szeme előtt sem homályosuk: el e tény, sőt értett ahhoz is, hogy ezen európai politika planéta-rendszerében mozgassa a magyar ügyet. Főtörekvése éppen az volt, hogy a kis magyar bolygó útját bekapcsolja, beigazítsa a nagyobb erők vonzó vagy taszító körébe. Világosan nyilvánul ez már azon tragikus órákban és lemondó cselekedeténél is, mikor Görgeinek az aradi várban a hatalmat átadta. Sok vita tárgyát képezte már maga a két főhős is; mint tudjuk ellenkező kommentárral maradt az utókorra, hogy tudta-e Kossuth, mikor Görgeinek a hatalmat átadta, hogy Görgei le akarja tenni a fegyvert az orosz előtt. Nem göngyölíthetjük fel és nem is bogozhatjuk ki e kérdést itt, de kétségtelen, hogy Kossuth menekülése közben úgy beszélt arról, hogy Görgeinek a hatalmat átadta, mint politikailag szükségesnek mutatkozó lépésről. Még a híres viddini levélben is nem egyedül és nem is magáért a fegyverletételért illeté az árulás vádjával Görgeit, hanem azért, hogy minden politikai eredmény nélkül is hajlandó volt erre. Mit bizonyít mindez? Azt, hogy Kossuth attól, hogy Görgeinek átadta a hatalmat, még eredményt várt az oroszokkal való tárgyalás kapcsán. Sőt Görgeinek is nemcsak a hadvezéri büszkeség tanácsolta azt, hogy ne az osztrákok előtt tegye le a fegyvert, kik nem tudták megverni, hanem politikai számításból cselekedett, így remélve, hogy kedvezőbb helyzetet teremtsen úgy a sereg, mint a nemzeti ügy szániára egyaránt, ha az orosz hatalom előtt hajol meg. Érdekes, hogy hasonló gondolatokat forgatott elméjében Andrassy Gyula is, a magyar kormány követe Konstantinápolyban. A fegyverletétel hírére a Görgeihez 1849 szeptember 7-én intézett levélben még hamisnak tartja. Csak azt tudja a körülmények részletes ismerete nélkül, hogy Görgei vette át a főhatalmat. Andrassy felajánlja szolgálatait Görgeinek, mert azt hiszi, hogy Görgei az oroszokkal alkudozva még „megmentheti Magyarhont”. Még az ugyancsak éles ítéletű és higgadtan gondolkozó Andrassy is Konstantinápolyban azt reméli és írja Görgeinek, hogy „mióta a magyarok és különösen a Tábormok úr az oroszokkal alkudozni kezdett, mindenki átlátta, hogy Ausztria fenn nem állhat”. Mikor Andrassy

ezt írta, akkor még nem tudott a végső katasztrófát okozta vereségekről, de tudta, hogy Anglia már lépéseket tett az osztrák kormánynál a mediádó érdekében. Palmerston már elküldötte augusztus első napjaiban felszólalását Bécsbe, melyben a közvetítést felkínálta. Schwarzenberg azonban akkor már könnyei és döllyfösen ad acta tehette az angol iratot. Ugyanezen időben Andrassy Kossuthnak pedig azt írta, hogy „ha Magyarhonban a közvélemény az oroszok mellett nyilatkozna az osztrák ellen, ez tálán nem volna ártalmas az angol mediációra nézve — oka volna“. És hozzá teszi „Görgei árulása elkábított, de ha igaz, hogy ily értelemben volt, föl kellene használni“. Andrassy nem ismerte tüzetesen Konstantinápolyban a Kossuth—Görgei viszonyt, úgy látszik Görgeinek az oroszokkal folytatott tárgyalását sem, de mint politikai elme rögtön arra gondolt, hogy mint lehetne a haza javára gyümölcsöztetni az orosz hatalom közbelépését. Andrassy is az orosz és angol planéta rendszerében látja forogni a kontinens kérdéseit. Oda kell tehát bekapcsolni a magyar ügyet is.

Utólag ma, a kulisszák mögötti diplomáciai munkát ismerve, nem is lehet azt állítani, hogy Kossuthék reménye teljesen alaptalan volt. Amennyire teljesen utópisztikus volt Kossuth azon korábbi elképzelése, hogy a magyar szabadság ügye az elnyomott nemzetek szabadságával azonos és hogy pusztán a szabadság szeretete hadakat mozgósíthat és diadalra vezetheti a magyar szabadságot, annyira nem volt alap nélküli az orosz beavatkozás után az Anglia részétől jövő közbelépésre épített politikai számítás. Sőt Amerika is vállalt közvetítést, mikor megbízottját elküldötte. Palmerston a Bécsbe küldött felszólításában, melyben a közvetítést felajánlotta, abból a gondolatmenetből indul ki, hogy a küzdelem immár az orosz beavatkozás folytán nem Csupán Ausztria belügye, hanem igen fontos európai bonyodalom, melynek fel kellett keltenie az angol kormány figyelmét. Canning, a konstantinápolyi angol követe a világosi fegyverletétel hírének megérkezte dött úgy beszél Andrassyval, hogy biztosra veszi, hogy Ausztria elfogadja Anglia közvetítését. Sőt már közli Andrassyval a francia megbízott nevét is, aki a kongresszuson Ponsonby-val, a bécsi angol követtel képviselni fogja a nyugati hatalmakat. Czaykowski, a lengyel megbízott pedig Konstantinápolyból azt írja Zamoyskinak, hogy „a cár is fel van háborodva Anglia ellen, hogy ez fog felülkerekedni a magyar ügyben**“. A lengyelek azonban nem oly optimisták, mint a magyarok. Czaykowski nem hisz az angol mediáció eredményében és éppen Oroszországgal kapcsolatban azt hiszi, hogy Lengyelország függetlensége nélkül nincs meg a lehetősége egy független Magyarország létezésének sem. Czaykowski azt is tudja és azt is írja Zamoyskthoz írt levelében, hogy a cár Paskievicstől az angol mediáció hírére győzelmet, legalább egy hadi sikert kíván. Ezzel akarta Oroszország javára billenteni a mérleget. De jött Világos.

Nem lehet megítélni, hogy mi lett volna az események folytatása, ha a magyar hadsereg tovább tudja magát tartani és Magyarország és Anglia időt nyer, de a nélkül, hogy ezen kérdésre csak feleletet is próbálnánk adni, nyilvánvaló, hogy a magyar ügy ebben a stádiumban is közvetlenül Világos előtt, a nagyhatalmi egyensúly mérlegén méretett és hogy azért szűnt még szabadságharcunk Ausztria és Magyarország ügye lenni, mert Anglia nem látta világosan, hogy az orosz fegyverek mit akarnak, merre tartanak az esetleges győzelem után? Sőt úgy látszik Palmerston Ausztriát is féltette, már pedig ekkor még beletartozott Palmerston politikájába, hogy Ausztriára, illetve a dunai Habsburg-monarchiára szükség van az európai egyensúlyrendszerben Oroszországgal szemben. Palmerston úgy látta, hogy a bécsi kormányzat Ausztria gyöngülésére és veszedelmére vezethet. Hiszen ezt írta Ponsonbynak: „Ausztria vezetői — nem nevezhetem őket államfér-

fiaknak — oda vitték birodalmukat, hogy a császár csak 2 külhatalmak kegyéből uralkodik már. Az első vizzály Franciaországgal elszakítja Lombardiát és Velencét. Magyarországot és Galíciát csak addig tartja, míg az orosz cár akarja. Német tartományai is csak bizonytalan érzelmekkel állanak már.“

A világosi fegyverletétel után még mindig non volt világos a nyugati hatalmak előtt, hogy mit akar Oroszország. Különösen Anglia gyanús szemmel nézte az oláhországi orosz megszállást és összefüggést látott ezen megszállás és a magyar mozgalom, illetve Ausztriának a magyarok ellen nyújtott segítsége között. Európa akkor két hemiszférára oszlott. Az egyik csoporthoz tartoztak Anglia, Franciaország és az alkotmányos reformokat életbeléptetett Törökország és természetesen szellemileg ide tartozott Amerika. Ez volt az alkotmányos eszmékkel és a demokratikus reformokkal rokonszenvező hatalmi csoport. A másik csoport Ausztria és Oroszország, az autokráciát képviselte. A két csoport nemcsak elveikkel állott egymással szemben, de érdekeik is ellentétesek voltak. Angliáé és Oroszországé különösen keleten és főleg Törökországban, hová a világosi fegyverletétel után Kossuth és társai menekültek. Ausztria és jó ideig Oroszország is a menekültek kiadását követelik és hogy ebből, tehát a magyar ügyből formális európai diplomáciai bonyodalom, sőt vihar támadt, ennek oka is abban volt, hogy a menekültek kiadatásának ügye a nagyhatalmak presztízs-kérdésévé vált. Így nőtt meg a magyar menekültek kiadatási ügye európai méretűvé és így vált olyan tűzzé, mely mellett mindenki a saját peccsenyéjét akarta megsütni.

Egy pillantás a diplomáciai viharra, meggyőz arról, hogy itt is legkisebb szerepet az emberi szabadság, a humanitás, még kevesebbet a menekültek személye és a magyar ügy játszott. Hiszen mikor már az angol és francia flották mozgósítására is sor került, Thiers is a párizsi osztrák követ, Hübnér előtt Palmerston harcias fellépését kritizálva, ezt mondja: „Érteném, ha arról lenne szó, hogy háborút viseljünk az osztrák kiűzésére Olaszországból vagy az orosz kiűzésére Magyarországból — de egy Kossuth feje miatt? Soha.“ Angliát is elsősorban a maga keleti, törökországi érdeke vezette. Bár tagadhatatlan, hogy maga Palmerston is, de még inkább konstantinápolyi követe, Canning, a humanitástól is vezéreltetek, sőt Canning egyenesen rokonszenvezett a magyar ügygel, éppúgy mint Cobden Angliában. De az angol politika előtt a fő szempont mégis csak az volt, hogy az orosz ne küldhessen parancsolatokat a töröknek, mert akkor az orosz elhatalmasodik a törökön és úrrá talál lenni a Dardanellákban. Anglia az orosz fellépés ellen védelmezte saját világpolitikai érdekeit. Angliának meg kellett mutatni, hogy ezek megvédésére teljes erejével kész, ha mindjárt Anglia maga háborút ekkor nem is akart. Franciaország meg éppen csak nem akart elmaradni az angol szabadelvűség mögött. Napóleon a francia presztízst is féltette, ha legalább nem látszik annyit tenni, mint Anglia.

Egészen más volt Törökország helyzete. Mindenesetre a török közhangulat és az izlám vallási parancsa erős védelem volt a befogadott vendégek számára. De Törökország sem állta volna oly keményen az osztrák császárral és az orosz cárral szemben a sarat, ha a konstantinápolyi angol követ nem biztatja a török kormányt az ellenállásra a menekültek kiadatása ügyében. Másrészt az alkotmánnyal csak az imént megajándékozott Törökországban a magyar menekültek kiadatásának ügye a háborús párt malmára hajtotta a vizet. A török államférfiak közül többen óhajtották az oroszral való háborút és leszámolást, kivált mikor úgy látták, hogy Anglia a hátuk mögött áll. Ali, a külügyminiszter azonban óvatos diplomata volt. Ő csak száz percentre akart játszani. Palmerston pedig nem adott biztosítékot arra, hogy egy könnyelműen megindított háborúban segítséget nyújt.

Természetesen a török külügyminiszter eljárásával szemben épp az

ellenkező volt Kossuth és az emigránsok számítása, reménye és célja, ők minden áron a háborút óhajtották, mert ettől reméltek nemcsak saját sorsukra, de a magyar ügyre nézve is fordulatot. A háború előidézésének szükségességében és reményében azután mindnyájan egyetértettek Kossuth-tal: Andrassy is Konstantinápolyban, Pulszky is Londonban, Teleki is Párizsban. Andrassy és Teleki leveleikben úgy informálják Kossuthot, hogy a háború kitörőben van. Andrassy szeptemberben azt írja még Görgeinek, mikor híret veszi, hogy a hatalmat átvette, hogy „csak rövid ideig kell még kitartani”. Biztatja Görgeit, hogy „ha csak egy győzelmet sikerülne nyernie az orosz felett, jót merek állni érte, hogy a törökök hadat üzennek az oroszoknak és akkor minden nyerve van”. Majd így ír: „Tegnap előtt jött ide egy orosz küldönc a cártól, aki a lengyelek és magyarok kiadatását kéri, tegnap volt a szultánnál, ki igen rosszul fogadta. Ha, mint minden okom van reményleni, helytállnak a törökök, úgy bizonyos a háború, mert a cár háborúval fenyeget” Konstantinápolyból Andrassy eleinte Kossuthot is ilyen reményekkel biztatja. De Andrassy reményei hamar megcsappantak. Teleki azonban még decemberben, 17-én is azt jelenti Kossuthnak az európai helyzetről, hogy „jövő tavaszkor mindenesetre kiüt a török-orosz háború”. Tíz nappal később pedig így ír: „az európai körülmények, viszonyok nem-sokára változni fognak, nagy események előestéjén vagyunk. Nemcsak Törökországban, de Németországban is bonyodalom van. Lehetetlen, hogy az orosz a törököt meg ne támadja. Pedig minden háború a mostani viszonyok között igen hamar európaivá váland”. El lehet képzelni, hogy Kossuth ilyen biztató reményekre a kiadatás és később az internálás-kérdésének minden változata és rosszrafordulata mellett is újabb reményeket táplált, sőt minden diplomáciai lépés úgy sodort még az őt befogadó Törökországgal és Angliával szemben is, hogy a háború szikrája, ha bárhol is, de kipattanjon. E tekintetben Kossuth Viddinben és Sumlán is jóformán a falak közé bezárva hihetetlen energiával és egy csodálatos nagy ember képességével oly diplomáciai működést fejt ki, mely teljesen páratlanul áll még akkor is, ha néha a képzeleti világban játszódik le. Mint egy nemzet idegen földre menekült kormányzója beszél, tervez és viselkedik. És akik jogtalanul tartották, hogy Kossuth Görgeinek átadván a hatalmat, újra kormányzó méltóságot és jogkört vindikált magának és így lép érintkezésbe a világgal, azoknak csak Kossuth egyetlen nem is védekezését, de indokát hozom elő, hogy miért cselekedett így. „Hazám érdekében — mondja — véltem azt is, hogy a török hatóságokkal hivatalos érintkezésben azon kormányzati formákat iparkodjunk megtartani, melyek egyedül képesek a menekült magyarok málájára az egyéni körön túl, hazánk és nemzetiségünk képviselőinek állására emelni.” S mennyire igaz lön ez. Kossuth, kinek lelki világában énye mindig összeforva jelentkezett az eszmével, az ügyvel, így tudott hazája sorsával kapcsolatban birodalmak vezetőivel úgy beszélni és úgy lépni fel, hogy a magyar ügyet az egész, a kiadatás körül támadt európai diplomáciai bonyodalom alap: a felszínen tartotta. Mégis csak a magyar menekültek körül folyt a harc, ha az indokok oly különfélék voltak is, jóformán más minden hatalomnál és tényezőnél. Kossuth ilyen fellépése és képessége nélkül valóban az történt volna, hogy a magyar ügy is egészen elfelejtődik a hatalmak versengésében és harcában, úgy, amint ezt Andrassy Gyula írta Kossuthnak Ausztriáról, mikor Radziwil, a cár küldönce Konstantinápolyba érkezett a cár fenyegető levelével. A nagyvezér már Stürmert, az osztrák követet nem is fogadta, Ausztriáról egészen elfeledkezett. „Ki is törődik — írja Andrassy — most Ausztriával?” Az egész kiadatási bonyodalomban a főcél a politikai siker volt Anglia szemében Oroszországgal, sőt Franciaországgal izemben is. „Megkíséreljük, — ezt üzeni Palmerston Canningnak — hogy két

nagy halat fogjunk egyszerre“ — a diplomácia felvert tavában. „Fellépésünk megmenti a menekülteket a tényleges kiadatástól, tehát Ausztria véres bosszújától, de egyúttal dicsőséget és politikai eredményeket szerzünk Angliának.“ És ha bár a menekültek nem is kerültek szabadlábra, hanem az ázsiai internálás lett egyidőre a sorsuk, Palmerston Így könyvelte el Canninghoz írt levelében a diplomáciai bonyodalom és vihar eredményét: „Minden jóra fordult. Az angol kormány és nemzet oly szellemet, oly nagylelkűséget és oly bátorságot tanúsított, mely nekünk mindnyájunknak becsületére válik. Franciaországot arra készítettük, hogy kövesse nyomainkat a sok megoszlás és eltérés után, mit a francia kabinet és nyilvánosság véleménye mutatott. Kényszerítettük a gögös autokratát (az orosz cárt), hogy arrogáns követelésével meghátráljon, kényszerítettük Ausztriát, hogy ez alkalommal mondjon le arról, hogy vérrrel töltött pohárral dőzsöljön. És megmentettük Törökországot a tökéletes földre terülésig menő megaláztatástól. Mindezt látni és érezni fogja Európa, öntudatunkban élnie kell ennek és Törökország is raktározza el kincses házába az esetet hálás emlékezéssel.“

Íme, ez volt az angol politikai mérleg eredménye, mikor Kossuth az emigránsok egy részétől is elszakítva Sumlában könnyes szemekkel búcsúzott el tőlük, hogy — mint mondá — „erőszakosan vigyenek el Európából, elevenen arra a helyre, hol a sír számomra már nyitva áll“. Az ázsiai Kiutahia nem lett Kossuth sírhelye. De a tanulság ugyanaz marad és mégis csak az a magyar szabadságharc utolsó napjainak és a magyar menekültek ügyének történetéből egyaránt, hogy a magyar ügy csak akkor és úgy tudott európai ügygé válni, hogy útjába vagy körzetébe került az európai egyensúly, a nagyhatalmak politikájának és hogy belékerült a magyar erecske abba a nagy áramlatba, mely akkor éppen a történelem folyamata volt.

TÚRI BÉLA.

A NÉMET VÁLASZTÁSOK.

A MÁJUS 20-án megválasztott Reichstag egyetlen egy pontban meglepetést hozott. Hogy a baloldal megerősödve került ki a választásokból, mindenki tudta, aki figyelemmel kísérte a német belső politika fejleményeit. A „baloldal“ alatt azonban általában nemcsak a szocialistákat — kivéve a kommunistákat — értették, hanem a polgári középpártokat is. Az eredmény teljesen más volt. Az összes polgári pártok, a nem politikus gazdasági párt kivételével, vereséget szenvedtek, ellenben gyarapodott a szocialista párt és új mandátumokat szerzett magának a kommunizmus. A polgári pártok összesen 56 mandátumot veszítettek, a szocialisták és a kommunisták 39 fővel szaporodtak, a szocialisták 152 mandátummal vezetnek, a politikai hatalom tehát a birodalomban is az ő kezükbe került és egyelőre, legalább az új Reichstag működése alatt, komoly politikai alakulás az ő részvételük nélkül alig képzelhető. Az új Reichstag belső politikai értékét talán a legjobban megmagyarázza az alábbi, a nagyobb pártokról szóló táblázat:

A párt neve	Választóinak száma		Mandátumainak száma	
	1924	1928	1924	1928
Német nemzeti párt	6,209.586	4,359.586	104	73
Német néppárt	3,051.332	2.669.549	51	44
Centrum	4,120.936	3,705.994	69	62
Demokrata párt	1,921.271	1,492.899	32	25
Szocialisták	7,886.261	9,111.438	131	152
Kommunisták	2,711.829	3,232.875	45	54
Gazdasági párt	1,006.318	1,391.133	18	23

Talán még érdemes megemlíteni, hogy bár kerék kétmillióval több választó jelent meg ezúttal az urnáknál, mint négy esztendővel ezelőtt, a parlament tagjainak száma mégis négy fővel — csökkent. A töredékpártok tömeges fellépésének legalább a polgári pártok nézőpontjából rendkívül kellemetlen eredménye lett, kerek 16 mandátum esett a papirkosárba. A töredékpártok ugyanis több mint másfél millió szavazót elhódítottak a polgári pártoktól, ... a nélkül, hogy ők maguk akár csak egy mandátumra is tudtak volna szert tenni. Kárba vezett fáradság, elveszett választók! A sok felértékelési, keresztény és nem keresztény, népjogi, a bérlők érdekeit védő, iparos és kézműves párt itt-ott tudott húsz vagy akár harmincezer szavazót is gyűjteni, de mert csak minden hatvanezer választóra jut egy képviselő, e nem politikai pártok nyomtalanul eltűntek a közélet színpadáról. Egyetlen jelentős kivétel a gazdasági párt volt, amely, amint már én is április havi akimben megírtam, a német nép nempolitikus volta következtében nagy reményekkel indult a választási küzdelembe. A remények ugyan nem valósultak meg, mégis a párt ma majdnem oly erős, mint a demokrata párt. Jelentős esemény e választási győzelem márcsak azért is, mert a gazdasági pártnak nincs sajtója, míg a demokraták mögött a nagy német világlapok állanak. Jelentős még sóért is, mert a demokraták majdnem annyi gazdasági kedvezést ígérték, mint a gazdasági párti jelöltek de — politikával. A politikamentes párt jobban tetszett...

Miután a választási harc elsősorban a német nemzeti párt ellen irányult, természetes, hogy ennek a pártnak a vesztesége a legnagyobb. A konzervatív, a monarchista, az állítólag háborús gondolattal játszó (amint a kortesek hirdették) pártot ki kellett szólitani a kormányból. A német nemzetiek védekezése felette gyenge volt. Amennyiben Stresemann locamói politikáját támadták, csak ellenfeleiknek pozícióját erősítették. A reszpublika ellen irányuló programpontjaik sem voltak alkalmasak táboruk növelésére, mert a probléma nem aktuális, a legtöbb német a mai államformát, Hindenburg vezetésével, legalább is elviselhetőnek tartja. Akik csalódtak a jobboldali kormányban, elsősorban az infláció áldozatait, azután kis agráriusok, akiknek érdekeit állítólag nem képviselte eléggé az utolsó Marx-kormány, teljesen balra fordultak és a szocialistákra szavaztak. Ez a helyzetkép azonban reállik a többi polgári pártra is. A centumpártban a katolikus munkások egy része, de a polgárság is részben duzzogva visszahúzódott, mert a pártnak váltakozó politikája, egyszer balra, egyszer jobbra, nagy elégedetlenséget keltett. A német néppárt sem járt jobban, de e pártban Stresemann neve és külső poétikája mégis valahogy összetartotta a híveket. Sokkal egyszerűbb a demokrata párt vereségének a magyarázata. A radikális jelszavakkal játszó polgári párt régi hívei lassan-lassan átszállingóznak a szocialista tömegekbe. Közös sorsa ez az úgynevezett demokrata pártoknak szerte Európában, bár sajtójuk eleven és lehetőleg nagyhangú. De egy polgári pártnak, amely bele kíván illeszkedni a nemzetközi áramlatokba, amely játszik a pacifizmussal és mindinkább balra fordul, tehát nem keresi többé a polgári pártok barátságát, más sorsa alig lehet. Ilyenformán a polgári pártokból kivándorlók rendkívül felduzzasztottak a szocialista pártot. A több mint kilenemmillió szocialista választónak azonban csak kisebbik fele — munkás. Á nagyobbik fele. a polgári rétegekből került ki, amelyeknek választói úgy gondolták, hogy meg kell adni a szocializmusnak azt a hatalmi alapot, amelyet a programja megvalósítására követel. Ha a választókat nézzük, akkor a német szocialista párt elsősorban mégis csak polgári párt. Ha a programját tekintjük, akkor is csak részben munkáspárt, mert a régi jelszavakból, kezdve a szocializáláson, alig maradt meg valami. Mindenképpen alkalmas a párt, hogy egyes polgári csoportok vele koalíciót alkossanak.

Ma..., de minden ily koalíció csak arra jó, hogy előkészítse a szocializmus útját a végleges hatalomra. A múltban ez a fejlődés nem volt lehetséges a túlzó szocialista program miatt, ma lehetségesnek látszik és ha nem fog megvalósulni, annak oka nemcsak a polgári pártok ellenállása lesz, hanem — a kommunizmus.

A kommunista szavazatok nem várt szaporodása tisztán a gazdasági helyzet következtében. A munkanélküliek természetesen Moszkva zászlójára szavaznak, a fiatalság, tehát az új választók egy része is. A Reichstag nézőpontjából azonban majdnem közömbös, vajjon három, vagy öt tucat kommunista ül-e a padjain. Aktív munkára, aktív politikára a kommunizmus nem hajlandó, a vörös front, vagyis a szocialisták és a kommunisták közös frontja, úgy lehet mondani, megvalósíthatatlan, sőt az úr a szocialista párt és a kommunisták között még szélesedni fog, mihelyt a szocialisták a kormányra kerülnek. A kommunisták szemében minden államforma lehetetlen, amely a moszkvai mintának meg nem felel, ők a világforradalomra és nem a konszolidációra törek. Ha mandátumaik száma most meg is növekedett, több súlyuk a Reichstagban nem lesz, mint amennyi eddig volt. De természetesen radikális magatartásukkal kötelezik a szocialista pártot, hogy messze ne térjen el a mérsékeltbb irányától és mert főleg nem a polgári pártok, hanem baloldali testvéreik ellen küzdenek, taktikájuk több tekintetben befolyásolhatja azokat. A szocializmus ez okból a polgári koalícióban egy fokkal radikálisabb lesz. Több kárt a megszorodott kommunisták nem okozhatnak.

A helyzetből következik, hogy az új kormány magja a szocialista párt lesz. A cél, a nagykoalíció megalakítása, tehát a német nemzeti párt kivételével a polgári csoportok közös uralma a szocialistákkal, megvalósítható. Hindenburg nem fog útjában állani, mert ő már rég a kormányképes pártok egyesülését hangoztatja, persze nem a német nemzeti párt ellen, hanem azzal kapcsolatban. Az új koalíciónak, ha megvalósul, egyik legnagyobb baja és veszedelme lesz, hogy a szocialista pártnak egymagában több szavazata lesz, mint a polgári pártoknak együttesen. Vagyis a szocialista párt dominálni fog, ami a program megalapozásánál már nagyobb nehézségeket fog okozni. A közeli hetek kérdése, vajjon sikerülni fog-e ezt a nagyobb koalíciót összehozni a kisebb weimári koalíció helyett, amely a német néppártot is kizárná soraiból. Úgy tetszik, hogy minden nehézséget el fognak háritani az új nagy alakulás útjából, hogy Stresemann helyét biztosítsák a kabinetben. Mert az új kormánynak, már ma nyíltan lehet róla beszélni, előreláthatóan két iránytűje lesz, az egyik a szocialista Severing, a volt porosz belügyi miniszter, akinek nagy szerepe lesz az új alakulásban, a másik Stresemann, akinek nevéhez fűződik majd a jövőben is a német külügyi politika. Severing az egységes Németország jelszavának előharcosa lesz erős republikánus személyi politikával, Stresemann pedig marad, aki volt, Locamo hirdetője. Severing csak fokozni fogja a harcot, amely a német belső politikában dúl a régi és az új irány vezetői között, Stresemann az új keretben is tovább fog kísérletezni a német-francia közeledés körül. Severing vagy helyettesének útja nehéz és küzdelmes lesz, annál könnyebb egyelőre Stresemanné, mert az új többség nem fogja zokon venni tőle, ha nem a kívánt gyors tempóban közeledik végecéljához. Magyarországot illetően nem fog változni a német diplomácia magatartása, amíg Stresemann vezeti a külügyeket. De azt is le lehet szögezni, hogy a német szocialista párt, mert Magyarországon eddig nem valósultak meg az ő ideái, nem tekint oly barátsággal a magyar föld felé, amint azt a német nemzeti párt tette.

Többet az új alakulás előestéjén még nem lehet mondani. Tény egyelőre a német szavazók némi balra fordulása. Tény, hogy a német szocialisták

messze előre nyomultak és ha most a birodalomban a kancellár az ő soraikból kerül ki, majd minden parlamentáris hatalom kezeikben összpontosul, A Reichstagnak újból szocialista elnöke lesz (Löbe), amint a porosz Landtagot is egy szocialista (Bartels) vezeti. Poroszország élén pedig már eszterdők óta egy szocialista vezér (Braun) áll és előreláthatóan ott is marad, miután a porosz választásokon is természetesen a szocialisták győztek és a német nemzeti párt csak jelentős vereséget szenvedett. Ha a szocialista pártnak volnának valóban jelentős vezetői, államférfiei, akkor a balra való fordulásnak messzeható következményei lehetnének, de így alig lehet másról szó, mint a nemzet életszükségleteinek jó-rossz kielégítéséről. A most hirtelen olyan magasba szökött szocialista hullám tehát alig fog többet jelenteni, mint hosszabb-rövidebb ideig tartó próbálkozást a bal- és félbaloldal közös uralmával. Ma jellemzően más lehetőségről nem is beszélnek és feledik mindenfelé, hogy a polgári pártoknak együttvéve mégis csak több szavazatuk van, mint a szocialistáknak, meg a kommunistáknak. A német nemzeti pártnak az ellenzékbe kell mennie és egyedül kell majd harcolnia a régi hagyományokkal felszámoló belső és a locamói megállapodásokhoz ragaszkodó külső politika ellen. A harc rendkívül éles lesz, de ez a küzdelem lesz a közép-pontja az új Reichstag történetének.

VÉRTESEI DEZSŐ.

FOGLALKOZÁS ÉS FELEKEZET.

A STATISZTIKAI adatközlés tökéletesedésével világszerte mind nagyobb figyelmet fordítanak a bizonyos ismertetőjelekről megkülönböztethető népességi csoportok viszonylagos helyzetére és azoknak életjelenségeire. Mind a nemzeti, mind az államok közötti élet előterében áll a faji, nyelvi, vallási kisebbségek ügye. Újabban hazai statisztikánk is mind részletesebben mutatja ki a lakosság egyes foglalkozási köreinek anyanyelv és vallás szerinti megoszlását és e megoszlásra a társadalmi életben is mind nagyobb figyelmet fordítanak. Adott tényekkel számolunk tehát, mikor a már közreadott adatok felhasználásával egyes foglalkozási ágakban a vallás szerinti megoszlást vizsgáljuk.

A trianoni szerződés után megmaradt Magyarország 1920 évi népességéből (7,980.143) római katolikus volt 63,9, református 21, evangélikus 6,2, izraelita 5,9, egyéb 3,2 százalék. Nem vezethet célra s ezért mellőzzük az „egyéb“ alatt összefoglalt felekezetek (görög katolikus, görög keleti, unitárius) foglalkozási viszonyainak vizsgálatát, mert ezekből a csonka országban csak kisebb töredékek maradtak meg. A többi felekezetek viszonyait vizsgálva elsősorban az tűnik fel, hogy a felekezeteknek általános népességi megoszlásától eltér a keresők és eltartottak vallás szerinti aránya; az eltérést az alábbi táblázat mutatja:

	<i>r. kath.</i>	<i>ref.</i>	<i>ev.</i>	<i>izr.</i>
Összes népességből	63'9	21'0	6'2	5'9
Keresők között	63'2	21'7	6'5	5'5

Az eltérés arra vall, hogy a zsidók általában legtöbbször gondozzák gyermekeiket a családban és legkorábban vonulnak nyugalomba, viszont a protestánsok és különösen a reformátusok korábban kezdik és későbbben hagyják abba a kereső foglalkozást.

Külön táblázatban adjuk vázlatos képét a foglalkozási ágak vallás szerinti megoszlásának, illetőleg annak, hogy a tárgyalt felekezetek tagjai egyes foglalkozási ágakban mily arányban vannak képviselve.¹

A KERESŐ NÉPESSÉG FOGLALKOZÁSA VALLÁS SZERINT.

<i>A foglalkozás megjelölése</i>	<i>A kereső népesség százalékában</i>			
	<i>r. kath.</i> (63'2)	<i>ref.</i> (21'7)	<i>ev.</i> (6'5)	<i>iszr.</i> (5'5)
I. Mezőgazdaság:				
Nagybirtokos	58'5	17'7	5'8	17'2
Középbirtokos 100—1.000 kat. holdig	45'5	34'0	7'8	10'6
Haszonbérlet 100 kat. holdon felül...	43'0	16'7	4'5	33'6
Kisbirtokos és kisbérlet	61'7	26'8	8'2	0'3
Részes földműves és segítő családtagok	38'5	46'5	6'2	0'3
Gazdasági tisztviselő	54'5	14'3	7'1	22'3
Gazdasági cseléd	68'8	21'0	4'9	0'3
Mezőgazdasági munkás	64'0	25'5	6'0	0'1
II. Bányászat, kohászat:				
Önálló	41'5	7'6	11'3	37'7
Tisztviselő	62'2	8'3	7'1	21'3
Segédszemélyzet	85'0	8'3	4'0	0'4
III. Ipar:				
Önálló	61'7	17'6	5'9	12'3
Tisztviselő	45'5	7'6	6'7	39'0
Segédszemélyzet	69'6	14'8	5'8	7'6
IV. Kereskedelem és hitel:				
Önálló	32'3	9'1	3'2	53'6
Tisztviselő	38'8	8'5	5'2	46'4
Segédszemélyzet	49'1	11'7	4'6	32'8
V. Közlekedés:				
Önálló	54'7	15'8	5'9	21'8
Tisztviselő	65'2	14'4	7'0	11'5
Segédszemélyzet	69'1	20'5	5'8	2'5
VI. Közszolgálat és szabadfoglalkozás:				
Önálló, tisztviselő és díjnok	59'9	17'0	7'4	13'3
Szolga és egyéb segédszemélyzet ...	67'1	21'6	5'2	3'1
<i>a) Különösen, állami közigazgatási</i>				
tisztviselő	67'0	17'0	8'4	4'8
Állami közigazgatási díjnok	73'7	14'6	6'8	3'0
Bírák, ügyészek	58'2	26'0	8'7	3'8
Ügyvédek	29'1	13'9	4'9	50'6
Orvosok	31'9	12'5	7'5	46'3
Hírlapírók	42'7	14'5	5'4	34'3
Magánmérnökök	39'4	10'8	9'2	39'1

¹ Inkább törekszünk áttekinthetőségre, mint teljességre (a teljes kimutatás megtalálható a Magyar Statisztikai Évkönyv új folyamának (31—33. kötetében); mellőzünk egyes kisebb népességű foglalkozási köröket (majoros, kertész), valamint vegyes összetételű csoportokat (egyéb, tőkés és nyugdíjas); a közszolgálat és szabadfoglalkozások körébe tartozók közül csak példázólag sorolunk fel egyes csoportokat; mellőzzük itt a választás vagy közbizalom alapján működő funkcionáriusokat (törvényhozás, autonóm közigazgatás, egyházi szolgálat, egyesületi élet stb.), valamint azokat a csoportokat is, amelyekben a vallás szerinti megoszlás arányos a felekezetek népességi megoszlásával (például igazságügyi tisztviselők és díjnokok stb.).

<i>A foglalkozás megjelölése</i>	<i>A hereső népesség százalékában</i>			
	<i>r. kath.</i> (63'2)	<i>ref.</i> (21'7)	<i>ev.</i> (6'5)	<i>iszr.</i> (5'5)
b) Tanügy, általában	64'2	15'6	8'5	9'0
Kisdedovók	68'8	18'7	8'6	1'8
Elemi iskolák	65'0	18'3	8'0	5'3
Felső nép- és polgári iskolák ...	67'2	12'5	9'1	9'0
Középiskolák	60'9	19'5	11'7	6'3
Főiskolák	60'3	17'8	13'4	5'0
Szakiskolák	58'0	12'6	10'3	16'4
VII. V é d e r ő:				
Tisztek, tiszviselők	68'2	16'5	10'7	1'6
Altisztek	63'8	22'3	5'1	3'9
Legénység	64'6	23'2	6'0	2'5
VIII. Különféle napszámok				
.....	67'9	20'3	7'0	1'3
IX. Házi cselédek:				
.....	70'0	18'9	5'7	1'9

A táblázatból látható, hogy legarányosabb az ágostai evangélikusok foglalkozási megoszlása. Az evangélikusok csak az önálló kereskedők, a nagyobb földbérlők és a bányaszemélyzet számában maradnak el jelentősen; egyébként sikeresen veszik fel a versenyt minden pályán, különösen erős a részvételük a tanügy terén, de a nehéz testi munkában és személyi szolgálatokban is megfelelő részt vesznek.

A zsidók helyzete a kimutatás szerint a legelőnyösebb annyiban, hogy a nagyobb vagyont feltételező és jobban jövedelmező pályákat népességi arányszámuknál jóval nagyobb mértékben foglalják el, viszont kevésbé vagy alig foglalkoznak a nehéz testi munkával járó és szűkös megélhetést biztosító pályákon. Különösen feltűnő ez a római katolikusokkal és reformátusokkal való Összehasonlításban, akiket viszont az utóbb említett, fizikailag nehezebb pályákon látunk túlnyomó számban. A zsidók statisztikája annyiban hátrányos, hogy ők nem számíthatnak az ország határai között népiertő-utánpótlásra és a többi felekezetek arányszámainak javulása szűkésképpen az ő hátrányukkal jár. Ezek a hátrányok 1920 óta éreztetik is hatáukat a zsidók társadalmi statisztikájában.

A zsidók különleges foglalkozási megoszlását az ő külön múltbeli vagy érdekközösségi jellegű fejlődésük magyarázza. Az evangélikusoknak különlegesen arányos foglalkozási megoszlása részben azzal magyarázható, hogy közöttük sok a német nemzetiségű vagy német eredetű.

Az evangélikusokkal és a zsidókkal szemben a római katolikusok és reformátusok foglalkozási statisztikája sok rokon vonást mutat, ami könnyen megérthető e felekezetek nagy többségének közös nemzetiségi eredetéből és a magyar nemzetiség közös történelmi sorsából. A statisztikai hasonlóságok arra vallanak, hogy egyfelől a római katolikusoktól, másfelől a reformátusoktól felekezeti szempontból különbözőképp értékelhető történelmi emlékek következményei az idők folyamán elsimultak, illetőleg azok most már elenyészően csekélyek a magyarság közös történelmi sorsának következményei mellett. Különösen áll ez a testi munkával járó foglalkozásokban való fokozottabb—viszont a vállalkozói és iparforgalmi pályákon való csekélyebb részvételre. A mezőgazdasági birtokviszonyokban található az az eltérés, hogy a római katolikusok között aránylag több a nagybirtokos, a reformátusok között a középbirtokos, — a római katolikus eltérést, a nagybirtok kötöttsége lévén az ok, a hitbizományi reform megszüntetheti. A részes földművesek vallás szerinti megoszlásában található aránytalanság annak a pusztá esetlegességnek a következménye, hogy ez a nem

éppen nagy réteg (33.338) a háborús élelemelosztási zavarok folytán átmenetileg éppen reformátusoklakta vidéken erősödött meg. Nem nagyobb a jelentősége annak a jelenségnek sem, hogy a csonka országnak túlnyomó részben római katolikus lakosságú bányavidékein a bányászok (33.137) között a római katolikusok aránya lett a legnagyobb.

Ami lényegesebb eltérés van a római katolikusok és a reformátusok foglalkozási statisztikája között, az többnyire vagy az ország megcsonkítanak következménye, vagy pedig újabb fejlődés eredménye. Újabb fejlemény az, hogy az iparban s különösen az ipari segédszemélyzet között a római katolikusok aránya jóval nagyobb fejlődést mutat, mint a reformátusoké, (részben itt is szerepe lehet a nemzetiségi eredetűek nagyobb arányának). Viszonylag elmaradt a reformátusok aránya az állami közigazgatási és a közlekedési tisztviselők, illetőleg díjnokok között, a véderő tisztikarában és a tanügy terén (kivált a polgári és szakiskolai oktatásban). Az utóbb említett aránytalanságnak egyik oka az lehet, hogy a református intelligencia jelentékeny kontingense az elszakított részekben lehetett exponálva és hogy a reformátusok a közoktatásban is az elszakított részekben fejthettek ki viszonylag nagyobb tevékenységet. E részben némi világosságot nyújthatna a repatriáltak vallás szerinti kimutatása. Teljes világosságot azonban csak akkor nyerhetnénk, ha a korábbi népszámlálások adataiból is felderítették a foglalkozásoknak vallás szerinti megoszlása. De bármint áll is a dolog, az az egy tény, hogy 1920 évben a reformátusok foglalkozási statisztikája mutatta a legnagyobb egyoldalúságot. Az ebből eredő elhelyezkedési zavarok nem kis részben közrehatottak abban, hogy a reformátusok közt — a zsidókhoz hasonlóan — aránylag inkább elhatalmasodtak a társadalmi bajok.

A magyarságnak létérdeke az, hogy a csonka országterületre szorított embertömeg egységes nemzeti fejlődést vegyen. A foglalkozási megoszlás különbségeinek enyhülése nagyban előmozdíthatja a békés és egységes nemzeti fejlődést.

A foglalkozás az egyén szellemi és anyagi körülményeinek jegecesedési pontja; a foglalkozás szabja meg azt a miljót, amelyben az ember életét leéli s amelynek hatása az embert végigkíséri életén át. Ezért természetes, hogy a foglalkozási és társadalmi helyzet-különbségek körül forog a társadalomnak és a politikai életnek legtöbb vitája. Vájjon lehet-e e viták megoldása tekintetében olyan elveket felállítani, amelyek egyformán megfelelnek mind az egységes nemzeti érdekeknek, mind pedig a pártatlan és abszolút moralitásnak: a mindenkit átölelő és tettekben nyilvánuló szeretetnek? Hogyha talán ezek az elvek nem is szembetűnők, mégsem szabad csüggedni a buzgó igyekezetben, hogy azokat megtaláljuk.

Az egységes helyes elvek megtalálásának kulcsa — az őszinte Önvizsgálat; a helyes elvek megvalósítása felé pedig az első lépés az önmagunkban felismert hibáknak jóvátétele.

Ne gondolja egyetlen társadalmi csoport (nemzetiség, felekezet, vagyoni „osztály“ stb.) se, hogy az elődök után ingyen jutott társadalmi előnyök immunissá tesznek a sors esélyeivel szemben vagy jogot adnak a fel-fuvalkodottságra, illetőleg mások lebecsülésére és egyoldalú hibáztatására. Egyik se gondolja, hogy az újonnan keletkezett előnyös helyzet egyedül a saját kiválóságának tulajdonítható, mert ezt valójában a mások tétlenségét vagy lekötöttségét erkölcstelen kíméletlenséggel kihasználó önzés hozta. Egyik se gondolja, hogy az örökölt hátrányos helyzet feljogosított a tétlenségre, a másokra-támaszkodásra vagy a máséra-törésre. A hirtelen lecsúszottak viszont mások példájából azt értsék meg, hogy kellő szorgalommal és többirányú érdekkapcsolódás révén még nehéz közviszonyok közt is többet lehetett volna megtartani.

Ne forduljon egyik társadalmi csoport se — akár bírálattal, akár nyílt támadással — a másik ellen addig, amíg a saját hibáit jóvá nem tette. Az önvizsgálatot tartó és a saját hibáikat folyton javító emberek társadalmában egységes és nemzeti kell, hogy legyen az együttműködés. Mindenki természetesen találja, hogy a társadalmi helyzetek forgandók, de az önmagát el nem hagyónak fokozatos emelkedését biztosítani kell. Ilyen társadalomban világossá lesz, hogy a nemzeti egységnek és a virágzásnak útja az, ha mindenki önállóan hódítja meg magának azt az életet, amely a saját kapacitásai alapján kinek-kinek rendelve van.

TUNYOGI SZÚCS KÁLMAN.

A SZOVJET KERESZTÉNYELLENES PROPAGANDÁJA KÍNÁBAN.

KÍNA 366 millió lakosa közül 2,400.000 katolikus és 400.000 protestáns keresztény. Az előbbieknél van 7.418 hithirdetőjük, közülük 3.025 pap, 645 Jaikus fráter és 3.748 apáca. A protestánsoknak 8.000 férfi és női hithirdetőjük, illetőleg segédszemélyzetük van. Az utóbbiak főleg az intelligencia Nevelésére fordítják főerejüket és ehhez képest tízszer annyi közép- és főiskolájuk van, mint a katolikusoknak, akik az egyszerű nép megtérítésére töltnek több erőt és fáradságot. Ezt a nép számára tartott hitoktatási tanfolyamokkal, a keresztelest megelőző hosszú és szigorú próbaidővel és népiskolák állításával iparkodnak elérni. Ez utóbbi tekintetben azonban még sok a teendő, mert anyagiak híján a katolikus gyermekeknek is csak kis százzakká juthat iskolába. Protestánsok és katolikusok iparkodnak egymástól tanulni és átvenni egymás térítési metódusából, ami hasznosnak mutatkozik, így a katolikus hitbeli egység hatása alatt a szereplő tizenhat protestáns felektet is bizonyos egységre törekszik, viszont a katolikusok a protestáns iskolapolitikát törekszenek utólagosítani. E törekvésük legértékesebb gyümölcse a pápa kezdeményezésére a jelen iskolai év elején megnyílt bencés egyetem Pekngben, mely fontosságában a sanghai katolikus „Auróra“ egyetemet is fölülmúlja.

A kereszténységnek ezt a hosszú időn át annyi gonddal ápolat veteményét fenyegeti most már több esztendő óta az orosz szovjet propagandája, mely nemcsak a társadalmi rend felbontására törekszik, hanem a kereszténységnek is végleges megsemmisítésére mindenütt, ahol csak lábát, Antikrisztusként, megvetheti.

A kommunisták Kínában is a legmodernebb eszközöket használják esznieik terjesztésére. Felhasználják a sajtót, a plakátokat, ugyanúgy mint nálunk a kommün idején. Eszközeik között szerepel a mozi és a vele kapcsolatos gyűlések. Különösen a diákság szokott heves és izgató szónoklatoktól fűtött népgyűléseket tartani, melyeken gyűlöletet hirdetnek az idegenek, különösen pedig a keresztény vallás ellen. Az orosz haditerv szerint folyamában levő keresztényellenes propagandáról részletes felvilágosításokat nyújtanak a hittérítők jelentései, melyek katolikus részről tavaly óta Rómában gyűjtetnek össze és adatnak nyilvánosságra.

„Az oroszok módszere, — írja egy veih-veifui (Honan-tartománybeli) hithirdető — elhitetni azt, hogy a keresztények és idegen hatalmak kénytelenek lesznek megtorolni az ellenük elkövetett erőszakosságokat. Az oroszok maguk megtanultak ugyan félni a nyugati hatalmaktól, de a kínainak nincs mitől tartania. Oroszország az idegenek megvetésére oktatta őket.“

„Nem kezdhetjük többé a kínaiakat úgy, mint a múltban, — írja egy mdt Rómában élő befolyásos egyházi férfiú, ki hosszú időt töltött Közép-

Kínában. A köznépből való kínai kiábrándult, legalább is az ország azon nagy kiterjedésű részében, ahol a vörösök propagandája megtette hatását. Felvilágosították őt a Nyugat gyengeségeiről, botrányokat mesélnek neki a fehérekről, felhozzák neki mindazon ellenvetéseket és rágalmakat, melyeket a kereszténység ellen századok óta kitaláltak, és az az egyszerű sárga elvtárs hízeleg magának azon tudattal, hogy végre ő is „rájött az igazságra“, hogy már tisztán látja azon intézmények valódi természetét, melyeket eddig közönnnyel, vagy legfeljebb határozatlan ellenszenvvel nézett, alapjában azonban nem ismert. Idegen, főleg pedig keresztény hittérítő ezentúl csak azon biztos tudattal közeledhetik minden kínaihoz, hogy ez erős előítéletekkel van eltelve a nyugati intézmények, főleg a kereszténység ellen.“

Egy más levél Fukhoból, Fukien tartományból (Formosa-szigetével szemben) jelenti: „A legjelentéktelenebb falvakban, a legegyszerűbb emberek körében, kik eddig egyáltalán nem is törődtek a politikával, minden vallásos hit megvetését és gyűlöletét tapasztalhatjuk. Ezen érzelmek különösen az idegenek által hirdetett vallások ellen irányulnak. Az iskolákban és kollégiumokban valóságos hadjáratot indítottak mindennemű valásoktatás ellen. Programmul tűzték ki a laikus és ateista oktatást moszkvai vagy mexikói értelemben. Az ürügy, mellyel e propagandát üzik, az államnak kizárólagos és teljes joga az oktatáshoz.“

A keresztényellenes gyűlölet visít felénk egy kaifengi (Honan-tanomány, Közép-Kínában) kiáltványból: „Jézus egy ágyasnak természetes fia. A kereszténység egy olyan kornak torzszülöttje, melyben az ember nem használta eszét“ és találunk sok, ehhez hasonló, a szovjet orosz propagandájából ismert, Jelvilágosító“ megjegyzést. Miután a kiáltvány ily hangnemben folytatta gyalázkodásait a kereszténység ellen, ezt írja: „A kereszténység eredményei Kínában az elmúlt századok tanúsága szerint: házainknak, birtokunknak erőszakos elfoglalása; hatóságaink megfélemlítése; bíróságainknak ü'yük szolgálatába állítása; a gonosztevők védelmezése; fegyverek csempészése; a banditák támogatása a végből, hogy az országban állandósítsák a avarokat.“

Gondolhatjuk ezek után, mily hangnemben beszélnek az iskolákban a kereszténységről és mily kevés jót várhatni az ifjúságnak és a népnek ily siralmasan mérgezett szellemétől.

„Midőn Kína szembeszállt a kereszténység gonoszágaival, — tja egy másik kiáltvány— mindenféle megaláztatást kellett elszenvednie. Hatalmas kárpótlási összegeket kellett fizetnie; területeket, koncessziókat csikarok ki tőle, jelentős előnyökről kellett lemondania. Az idegenek számára kiibn bíróságokat kellett elismernie saját területén, bele kellett nyugodnia a vámellenőrzésbe, igazságtalan, egyoldalú előnyöket biztosító szerződéseit kellett aláírnia. Szóval minden megtörtént a kínai nemzet kiirtására és elnyomására.“ „Akiknek szemeik vannak a látásra és füleik a hallásra, úgds ismerik ezen tényeket, melyek egész igazságukban ragyognak. De vannak rejtettebb igazságok is, melyek nem kevésbé felháborítók! A hithirdetők a kínai jellem és egyenesség elpusztítására törekszenek. E végből iskoláját, kórházakat nyitnak, ifjúsági egyesületeket alapítanak, ingyenebédet osztanak, mozielőadásokat rendeznek, hittanleckéikre csalogatnak, himnuszaikra tanítanak. Akik hagyják magukat rászedni, a végén közéjük állanak és elveszítik a hazaszeretet fogalmát. Azok eszközeivé válnak, kik országink pusztulására tömek.“

„Kedves olvasóink, a hithirdetők elnyomnak és súlyosan sértegetlek minket. Nem tehetünk mást, mint hogy harcolunk az imperializmus és annak eszköze, a kereszténység ellen..

Amint ez idézetekből látjuk, minden igazságtalanságot, amelyet a

nyugati hatalmak valaha Kínával szemben elkövették, mind a kereszténység rovására írják a kínai kommunisták és nacionalisták. És bár vannak, akik az amerikai protestáns térítőknél bizonyos amerikánus gőgöt, mások a francia katolikus misszionáriusoknál elfogult nacionalizmust vélnék fellelni, bizonyos, hogy ily kivételes jelenségeknek nem tulajdonítható ez az acsarkodó hangulat, hanem kizárólag az orosz szovjet céltudatos propagandájának. Hiszen úgy Róma, mint a protestáns egyházak is lehetőleg a bennszülöttek megértésére törekszenek s a katolikus egyház állandóan az alkalmazkodást és-hasonulást, a még nem keresztény népek gondolkodásmódjának megértését sürgette és hangoztatta, hogy különösen a nagy keleti kultúmepeknél a hithirdetőknek el kell fogadniuk és fél kell karolniuk a bennszülött kultúrának mindazon elemeit, melyek a kereszténységgel nincsenek ellentétben.

Egészen természetes, hogy a keresztényellenes izgatások erőszakos cselekedetet is szülnék s sokszor groteszk formát öltenek. Így például a hithirdetők szokása összeszedni a kített gyermekeket. Sokan ezek közül már nem menthetők meg az életnek, mert végleg elgyengültek. Ezeket, mielőtt meghalnak, megkeresztelik. Van nap, hogy 5—6 megkeresztelt gyermek hullája is van ilyen keresztény intézetben, várva eltemettetését. A nacionalista kínai diákok ezt tudván, megrohantak egy ily misszionárius házat, a hullákat megcsonkították és a nép dé vitték, mint a vérvád kétségtelen bizonyítékait. E furfangos fogásnak iszonyú eredménye lett. Egész sereg keresztény missziót tettek tönkre. Nankingban a múlt év márciusában megtámadták a jezsuita kollégiumot is, két pátert, a francia Dupont-t és az olasz Vanarát meggyilkolták és iszonyúan megcsonkítva a teniszpályára dobták. Az intézetet tönkre tették.

Karácsonykor Szianfuban, Senszi tartományban (Közép-Kína északi részében) a diákok egy keresztény leánynevelő-intézetet támadtak meg. A franciskána apácák csak nagynehezen tudtak elmenekülni kínai asszonyoknak öltözve. A védők és a támadó diákok közt harc tört ki, melynek folyamán a diákok közül többen megsebesültek. S jöllehet a diákok sok ezer dollár kárt okoztak a misszióknak, ők követeltek 3.000 dollár kártalanítást és fájdalomdíjat a nyert sebekért, s a hatóságok meg is ítélték követdésüket, nehogy idegenpártolást fogjanak rájuk.

Sok hasonló esetet lehetne idézni. Nemrégiben egy egész keresztény falunak kellett menekülnie kommunista támadások elől, s a hongkongi püspöknek ugyancsak gondot okozott az ezer menekült elhelyezése. A katolikus missziók vesztesége csak az 1927 év folyamán 100—120 millió frank, a protestánsoké is jelentékeny. Miként említettük, az orosz eredetű izgatás minden vallás ellen irányul, úgyhogy például a buddhistáknak is vannak lerombolt templomaik, legyilkolt híveik és papjaik, nemcsak a katolikusoknak és protestánsoknak. A meggyilkoltakat előbb meg is kínozták, holttesteiket is megcsonkították. Szecsuánban, Kína belsejében a buddhista kolostorok és vagyonok szekularizációjára készülnek.

A keresztényellenes hangulat általában a délieknél dühöng. A szélsőséges kommunisták, és az oroszokkal újabban szakított mérsékeltbb nacionalisták közt ebbüi nincs különbség. Ez utóbbiak némileg fegyelmezik magukat és a hatalmakkal újabban jó viszonyt akarnak tartani, azért a hithirdetőket nem támadják nyíltan, sem a keresztényeket nem gyilkolják, mint a szélsőségesek, de ezeket egyáltalán nem akadályozzák vérengzéseikben. A mérsékelttek főleg a tengerparti tartományokban uralkodnak, a szélsőségesek Kína belsejében garázdálkodnak. Legjobb és legkedvezőbb a keresztények helyzete az északiaknál, Peking hatalmi szférájában. Az itt eddig uralkodó marsall, Csang-Co-lin a hithirdetők barátjának mondta magát.

A hatóságok is jóindulatúak, sokszor kémek iskolákat a hithirdetőktől. A pekingi katolikus vikáriátusban az 1927 év folyamán 16.000 felnőtt kínai keresztelkedett meg, a samghaiban pedig, mely a mérsékelt nacionalista vezér, Csang-Kai-Sek uralma alá tartozott, kerek 5.000. Csang-Kai-Sek legutóbb egy protestáns kínai nőt, Szun-Jat-Szen volt elnök sógornőjét vette feleségül.

Az, hogy a kínaiak gyűlölete a kereszténység ellen (oroszkommunista hatás alatt) újra feltámadt, nem riaszthatja a hittérítést munkájában. Vájjon a régi Róma nem gyűlölte-e és iszonyú véresen nem üldözte-e Krisztus híveit? A kínai lelkület eddig vallásos volt, s ha most gyökeres forradalmi változás észlelhető benne az ateizmus felé, e változás csak arra lehet jó, hogy megsemmisítse és a választóvíz erejével tönkre tegye a babonát és pogányságot, és így tiszta teret nyújtson a kereszténységnek. Máris hallatszik, hogy a kommunista bandáktól meggyötört tartományok lakói mint Isten angyalait tekintik a keresztény hithirdetőket.

HAMVAS ENDRE.

IRODALOM ÉS ISKOLA.

ECKHARDT Sándor „A magyar nyelv válsága“ című cikke körül, mely a Magyar Szemle áprilisi számában jelent meg, éles vita keletkezett. Ebbe a vitába nem akarok beleelegyedni, de a cikk olyan kérdéscsoportot vetett bele a diskuszióba, amelyet érzésem szerint fontos volna mindenféle szempontból kimerítően megtárgyalni, mert a magyar irodalmi műveltség centrális problémáját érinti. Ezért legyen szabad nekem is hozzászólni egy különleges szempontból, az íróember, illetőleg az élő irodalom szempontjából.

Ad-e ma, a jelenleg érvényben levő tanítási mód és tananyag szerint az iskola irodalmi műveltséget az ifjúságnak? Ha irodalmi műveltség alatt az irodalomra vonatkozó ismeretek egy bizonyos mennyiségét értjük, irodalomtörténeti adatokat, poétikai, retorikai stb. meghatározásokat, akkor a kérdésre igennel felelhetünk. Ifjaink átlaga úgy kerül ki az iskolából, hogy tudja a magyar irodalomtörténet főbb történeti, életrajzi, könyvészeti adatait s tud néhány szabályfélét a dráma, regény stb. műfaji és szerkezeti minéműsége dolgában. De ha mást értünk, többet és nemesebbet irodalmi műveltség alatt, az írói mű eszmei és formai értékeiről való fogalmat, szépségei iránt fogékonyságot, a jó és gonosz tudás fájának gyümölcsét ismerő ember öntudatos ítélőképességét, akkor sokkal habozóbban, vagy — mondjuk ki — egyenesen tagadóan kell a kérdésre adott feleletet fogalmazni, ha az embernek közönségünk irodalmi műveltségéről tapasztalatai vannak.

Aki a középiskolát elvégezte, azzal az öntudattal jár a világban, hogy ért az irodalomhoz. Nem is egészen oktalanul, mert hiszen nyolc esztendőn keresztül a magyar nyelv és irodalom volt középiskolai tanulmányainak főtárgya, ezzel foglalkoztatták legtöbbit és legrészletesebben, elolvastattak vele egy jókora halom könyvet, írtak vele számtalan, többnyire irodalmi tárgyú írásbeli dolgozatot s ezenkívül önképzőköri tag is volt, ahol félhivatalosan foglalkozott irodalmi dolgokkal. Ez az elmélet. Gyakorlatilag azonban úgy áll a dolog, hogy ha azt nézem, milyen könyveket tüntet ki ez a művelt ember különös kegyeivel, milyen színdaraboknak tapsol, milyen szempontok szerint beszélget irodalmi művekről, akkor ijedten kell látnom, hogy az a nyolcévi irodalomtanítás nem sokat fogott rajta, ízlése, ítélőképessége, igénye egyáltalában nem áll arányban az irodalmi stúdiumra pazarolt idővel és vesződéssel. A közönségnek ez az igénytelensége, igénybeli egye-

netlensége, sőt a magasabbrendű és kényesebb igények elől való elzárkózása egyike irodalmi életünk legnagyobb bajainak, a magasabb szférákba való fejlődés legsúlyosabb akadályainak. Az irodalmat az írók csinálják, de a közönség hatása alatt. A közönség szelleme mindig ott reflektálódik az írók művein. Ha azt látom, hogy valamely nép írói gyakran felületeseek, félnek az elmélyedéstől, nem értik eléggé az írás roppant felelősségét, akkor azt kell hinnem, hogy a közönség nem kívánja meg tőlük elég szigorúan a komolyságot, az elmélyedést, a felelősségérzést. Ha egészen selejtes írók feltűnő népszerűsége mellett igazi, mélyebben szántó írók relatív vagy abszolút sikertelenségét tapasztalom, akkor kétségbe kell vonnom, hogy a közönségük evett a jó és gonosz tudás fájának gyümölcséből. S ilyen esetekből azt a következtetést kell levonnom, hogy ez a közönség az iskolából hozhatta magával nagymennyiségű adatok ismeretét, de nem fejlesztette ki magában a szépség iránti ösztönt és az ízlést.

De hogy állunk az adatokkal? Ezeket idővel jórészt elfelejtjük s csak nevek, címek, némi általánosságok maradnak meg belőlük. Mire emlékszik az irodalomtörténetből 35 éves korában az az ügyvéd vagy orvos, aki 18 éves kora óta sohasem frissítette fel olvasmányal iskolai emlékképeit? Minden diáknak olvasnia kell bizonyos, mennyiségű úgynevezett kötelező olvasmányt. Ezek jól meg vannak válogatva, irodalmunk standardművei. De ebben egy nagy veszedelem van. Azok nagy része, akik 16—17 éves korukban olvasták a nagy írók remekműveit, egész életén át abban az illúzióban él, hogy ismeri ezeket, sohasem nyúl többet hozzájuk, mert hiszen „már olvasta őket”. Pedig mennyit tud magába venni egy 16—17 éves ifjú, a maga majdnem semmi élettapasztalatával, kezdetleges judíciumával a Zrinyiász-ból, a Bánk Bánból, Vörösmarty vagy Arany epikájából, Eötvös és Kemény regényeiből? Mennyi válik belőlük egész életére hússá és vérré? A legtöbbször az, hogy ifjú korában olvasta e műveket, mindössze csak akadályává lett annak, hogy később meglelt korában olvassa. Ha az ember művelt emberek társaságában ankéteket rendezne és sorra kikérdezné a jelenlevőket — e sorok írója egyszer-kétszer megpróbálta — hányan olvasták felnőtt, 30 éven felüli korukban az irodalom nagy remekműveit, csak az esetek egy kis töredékében kapna igenlő választ. Olyan társadalomban élünk, melynek műveltejai csakis abban az életkorban olvassák az irodalom csúcspontján álló könyveket, amikor azokat még meg se tudják érteni.

Erre azt lehet mondani, hogy a nagy irodalmi alkotások átélése nem csupán műveltség, hanem ösztön kérdése. Ahhoz, hogy valaki igazi jó olvasó legyen, éppúgy kell bizonyos speciális olvasói tehetség, — talán az írói tehetség egy eleme — mint ahogy hiába tanulmányozza a zenét az, akiben nincs meg a zenei képesség bizonyos minimuma, Sohasé fogja Beethovent megérteni. Az irodalomra is vannak botfülű emberek, nemcsak a zenére. De úgy a zenei, mint az irodalmi botlul nem általános tulajdonság, valami ösztöne az irodalom iránt majd mindenkinek van s ez az ösztön fejleszthető, amint hogy fejleszthető a zenei ösztön. Az utóbbit fejlesztik is a zenei oktatás különböző szervezetei és tényezői. Ezeket nem az állam alakította ki, hanem maga a társadalom, a zenét nem tanítják olyan értelemben az iskolákban, mint az irodalmat. És mégis el lehetett érni, hogy bár az emberek nagy tömegének zenei igényét kielégíti a cigányzene és a jazzband, kialakult a közönségnek egy nagyigényű és fejlett ízlésű kompakt rétege, mely visszautasít minden silányságot és felkarolja az igazi értéket. Lehetne-e az operában vagy komoly hangversenyen életveszély nélkül beadni a közönségnek olyan szecskát, amelyet a prózai színházak kultiválnak? Erre az értelmes, érzékeny és lelkesedni tudó közönségre, mint szilárd bázisra fel lehet építeni egy szépen virágzó és fejlődő zenei életet. De van-e az irodalomnak ilyen szilárd bázisa a

közönségben? Csoda, hogy azért mégis tud fejlődni irodalmunk, de fejlődésének tempója és a produkció minősége folyton és erősen sínyli ezt a bázis* talanságot. Ha ki lehetne termelni egy olyan kompakt réteget az olvasóközönségnek, mint amelyet a zene részére kitermelt maga a társadalom, akkor egyszerre lendületet kapnának a magasabbrendű irodalmi törekvések. Ezt várja, egyelőre hasztalanul, az iskolától az irodalom. Tanítsa meg az embereket olvasni. Mennél több embert, mennél jobban. Hogy ennek mik a módjai és az előfeltételei, azt nem az irodalom van hivatva eldönteni, hanem az iskola, illetőleg a pedagógia tudománya és művészete. De ha a nemzet tehetőségét, lelkiismeretét és kedélyének gazdagságát méltó módon kifejező, eszmegazdagságban és formaszépségben virágzó irodalmat akarunk, akkor az egész irodalomtanításnak, az elemi iskolától kezdve az egyetemig, erre a célra kell koncentrálnia.

SCHÖPFLIN ALADÁR.

EGY MÁSODIK KOSSUTH-SZOBOR BUDAPESTEN.

NÉHÁNY héttel ezelőtt a képviselőházban interpelláció hangzott el, amely megkísérelte összefoglalni a parlament épülete előtt felállított Kossuth-szobor ellen elhangzott kifogásokat és ezek orvoslásául azt a furcsa ötletet vetette fel, hogy a fővárosban Kossuthnak még egy szobrát kell felállítani, amely eszmeileg és művészileg is megfelelőbb legyen. Az interpellációra adott válasz pedig elvben nem zárkozott el a javaslat elől, reméljük, hogy ezután el fog zárkozni.

Amidőn ehhez a komoly megfontolást kívánó fontos kérdéshez hozzászólunk, nem kívánunk visszatérni azokra a bírálatokra, amelyekkel Horvay János alkotását akár politikai, akár művészeti, akár egyéb szempontokból illették. Elfogadjuk azt a kétségtelen tény, hogy számos oldalról és számos szempontból is elégedetlenség nyilvánul meg ezzel a szoborral szemben és érthetőnek tartjuk azt is, hogy vannak, akik valamiképpen orvosolni szeretnék a helyzetet. De azt a megoldást, hogy a már elfogadott, leleplezett szobor hiányosságainak kiegyenlítésére a főváros területén egy második Kossuth-szobor állíttassék fel, lehetetlen és megvalósíthatatlan gondolatnak tartjuk.

Először is tegyük fel azt, hogy az interpelláló javaslatát az összes illetékesek elfogadják, új gyűjtés indul meg és a szükséges nagy összeg összegyűl, mert hiszen valóban igen nagy összegre volna szükség, mert a már álló szobornál szerényebb méretekből készítettet bajos volna versenytársul felállítani. Aztán pályázatot írnak ki, mely fényes művészi eredménnyel zárul, úgyhogy a szobor néhány év alatt elkészül, nagy ünnepek között leleplezik, ettől kezdve tehát a fővárosnak egyszerre két Kossuth-szobra van. Egy megbélyegzett és megvetett, amelytől mindenki szánakozással fordul el és amely állandó boszankodást kelt, mert ott áll a parlament előtt, ahová az új nagyszerű szobor már nem állítható. Hiszen alig képzelhető, hogy bárkiben is felmerüljön az a gondolat, hogy az új szobor is a parlament elé állíttassák: az egész világ kacajára. Ott tehát nem, de valahol másutt — azt is megengedjük, hogy megfelelő környezetben — felállítják az új szobrot. Ám ezzel sincsen megoldva a visszás helyzet, mert akármilyen távolságban állana is egymástól a két szobor, ez a kettősség lehetetlenségét semmiképpen sem enyhítené. Hol tartsák ezentúl az ünnepeket, hol mondják el a beszédeket, hová helyezték el a koszorúkat? Csak az új szoborra és a régre nem? Megosztani efféle ünnepeket nem lehet, tehát csak egy megoldás volna elképzelhető, mégpedig az, hogy a régi szoborról ezentúl ne vegyünk tudomást, úgy kell vele bánni, mintha nem is léteznék. Kossuthnak tehát éppen a parlament

előtt egy pellengére állított, megbélyegzett, megvetett szobra állana a fővárosban. Ez még képtelenebb, mintha Horvay szobrát eltávolítanák helyéről.

Ilyen világraszóló neveltséggel nem lehet és nem szabad a Kossuth-szobor ügyét befejezni. Egy szobornak a leleplezésével az a város, amelynek területén áll, véglegesen eljegyezte magát a szoborral, máról holnapra nem tehet azt megvetéssel félretenni. A nemzeti lelkesedést újból keltegetni, új leleplezési ünnepeiket rendezni és azokon elmondani, hogy tévedtünk és tévedésünket az új szoborral akarjuk expiálni, olyan groteszk és minden példa nélkül álló gondolat, amelyre soha a világon még nem volt példa. De különben is vannak még bőven egyéb okok is, amelyek lehetlenné teszik egy másik Kossuth-szobor felállítását.

Nem lehet egy olyan derék művészembernek, mint amilyen Horvay János, ennyire belétaposni önértéke, művészi becsületébe. Hiszen nem egy jelentéktelen kontárról van szó, hanem egyik legderekabban szobrászművészünkről, aki munkásságával méltán kiérdemelt megbecsülést és hírnevet szerzett magának. Munkásságát ismertnek vesszük és éppen ezért nem terjeszkedünk ki részletesebben erre a kérdésre. De ezt a szobrát són úgy véletlenségből állították fel. Pályázaton, ahol volt alkalom pályatervét megbírálni, nyerte el a megbízást és bosszú évek nehéz munkájának árán alkotta meg ezt a művét. És ez a szobor éppen a leleplezéssel egy szimbólum megtestesítőjévé vált, sem alkotóját, són a szobrot nem lehet utólagos nemtetés alapján megcsúfolni, amidőn évek hosszú során át mód és alkalom lett volna arra, hogy a megvalósítás során változtatások létesüljenek.

De különben is lehetséges volna-e megvalósítani egy olyan elvet, mely szobrok kicserélésére, avagy ellenszobrok emelésére irányul? Nemzedékek jönnek, művészi ízlések és politikai felfogások változnak, úgyhogy ki lehet biztos a felől, hogy ma vagy holnap ezt vagy azt a szobrot éppen olyan alapon, vagy éppen olyan alaptalan okokból nem akarják-e némelyek eltávolítani? De hol van erre az abszolút mérték és hol van a határ, mélynél meg kellene állani? Hiszen ha ad absurdum akarjuk vinni a kérdést, elképzelhető egy olyan helyzet is, hogy valamelyik kerületi kaszinó, amelyben egy szép napon ismét nekilendül a függetlenségi honfibu, ezen a szép napon arra a gondolatra ébred, hogy a második Kossuth-szobor sem elégíti ki, mert ők a Habsburg-házat detronizáló Kossuthot akarják szoborba vésve, vagy öntve maguk előtt látni. Nyilvánvalóan teljesíteni kell kérelmüket, ha a második szobor felállításával megtörtük azt az elvet, hogy az előző felállításával végleg elintéződött a Kossuth-szobor ügye. Ha pedig egyesek tisztára művészi szempontokból kicsinyük le Horvay szobrát és ezért kívánnak egy új szobrot, nézzünk körül a főváros egyéb köztérszobrai között, amelyek ellen nem egy ízben nagyon súlyos művészi aggodalmak merültek fel. Akadna közöttük bizony elég, amelyet tisztán csak művészi szempontból senki sem siratna meg, ha eltávolítanák, de eddig sem ez a gondolat, sem egy második szobor ötlete nem merült fel velük szemben.

Azután vájjon ki nyugtathatna meg minket affelől, hogy amit előbb kész valóságnak vettünk, igazán bekövetkeznék-e? Azaz, hogy a mai nehéz gazdasági viszonyok között valóban előteremthetők volnának-e egy új, hatalmas szobor költségei. S ha nem, ki viselné ezért a keserves botrányért a felelőséget? Vájjon hozzájárulna-e ilyen fiasco a Kossuth emlékének kijáró köteles megbecsüléshez?

Végül — és ez a meggondolás szintén nagyon súlyosan nyom a latban — ki biztosíthat minket affelől, hogy egy új pályázat kiírásával a Horvay-féle szobornál nemcsak politikai, eszmei, hanem művészi szempontból is minden tekintetben sokkal különb, nagyszerűbb eredményhez jutunk, mintáz egykori pályázaton? Ezt a felelőséget sem mérnök elvállalni. Az elmúlt évtized nyil-

vános szoborpályázatai, ha némi javulást mutattak is, egyáltalában nem győztek meg arról, hogy monumentális köztérszobrászatunk valami különös fénykorát élne és semmiképpen sem jogosítanak fel arra a reménységre, hogy Horvay János szobránál művészi szempontokból sokkal különb eredményt várhasunk. A szobrászatnak ez a fajtája nagyon fájó pontja volt az egész 19. század végéig és a következő évtizedek szobrászművészetének még olyan országokban is, amelyek nagyszerű szobrászati múltra tekinthetnek vissza. Különösen a múlt század második felében, amelynek képzőművészete elfelejtett szobrászilag gondolkodni és mindenben festői megoldásokat keresett és a pózzal helyettesítette az erőt, avagy nagy tömegek erőtlenségével.

De nemcsak nálunk történtek efféle súlyos tévedések, hanem bőven van rájuk példa a nyugaton is. És ott mégsem jutott senkinek sem eszébe hogy egy már felállított szobrot eltávolítsanak, vagy kiegészítésül egy másikat emeljenek melléje. Ennek a gondolatnak elsősege, sajnos, minket illet meg, de reméljük, hogy megvalósítására sohasem fog sor kerülni.

FARKAS ZOLTÁN.

FIATALOK ÉS ÖREGEK.

Levél a szerkesztőhöz.

KEDVES Barátom! Nagy érdeklődéssel és meglepéssel olvastam ifj. Jambrekovich Lászlónak Szemlénk utolsó számában a mai ifjúságról írt cikkemre válaszul írt fejtegetéseit. Nemcsak azért töltött el öröm és meglepés, mert a kiváló tehetségű fiatal szerző lényegben helyesnek tartja megállapításaimat és többnyire elfogadja következtetéseimet is, hanem azért is, mert ilyen fiatal embereknek sorompóalépése a lehető legfényesebben igazolja tételemet: azt, hogy a mai fiatalok nagyobb értéket képviselnek, mint az előző nemzedék.

Teljesen pártatlanul szólhatok hozzá a kérdéshez: sajnos, a fiatalok évei messze vannak mögöttem, viszont nem vagyok még abban a korban, amelyet a gerontoarchiához szokott magyar köztudat öregkornak minősít. A két véglet között állván, bizonyos önzésből megértem már az öregek álláspontját és bizonyos melancholikus nosztalgiával nézem a fiatalok küzdelmeit.

Jambrekovich két megállapításomat kifogásolja: azt, hogy nézetem szerint le kell szorítani az aktív szereplésről az öregeket és azt, hogy a fiatalok a közéletben részvételre buzdítom.

Az öregeknek az aktív szereplésről leszorítása semmi esetre sem jelenti a szamojéd-rendszert, amely szerint — amint ezt elemi iskolás korunkban tanultuk — a pásztor- és vadászélet fáradalmainak viselésére képtelenné vált öregeket még egyszer életükben jóllakatják és utána ledöfik. Tételem és kívánságom éppen arra irányul, amit a fiatal író oly helyesnek tart: hogy mindenki a nemzeti társadalom munkamegosztásában a neki megfelelő tennivalókat végezze.

Saját személyes tapasztalataimon alapuló, de általánosan elfogadott igazság az, hogy a férfi 30—35 éves korában áll invenciója, munkakészsége és munkaképessége tetőfokán. Ezután erősödhetik judíciuma, gyarapodhatik ismeretanyaga; ezek a mozzanatok azonban legfeljebb a hanyatlás ütemét csökkenthetik, de azt többé ki nem zárhatják.

Vannak hivatások, amelyekben élelmedettebb korú emberek is jó szolgálatokat tehetnek, sőt a fiatalabbaknál jobban válnak be; ezek a hivatások azonban főleg a megállapítással és rendszerezéssel függnek össze és nem

az alkotással. Idős ember is lehet kitűnő tanár vagy bíró, de vezető közgazgatási tisztviselőnek, üzemigazgatónak csak a legkritikább esetben alkalmas. Nálunk ennek a biológiai törvénynek következményeit nem vonják le: olyan funkciókban is öreg urakat látunk, amelyek fiatalos tetterőt, koncepciót és nem félénk habozást, megalkuvást tesznek szükségessé.

Nem értette meg Jambrekovich azt a tanácsomat, hogy az aktív szereplésről lemondó öregek pótolják a nálunk hiányzó polgári osztályt, ő a polgárt csak közjogi és nem társadalmi értelemben veszi, holott a közjogi kategóriákban gondolkodásról hova-tovább le kell szoknunk. Magyarországnak egyik végzetes hiánya, hogy külföldi értelemben vett „polgársága” nincsen, csupán tisztviselőosztálya és éppen ezért az önkormányzati és egyesületi élet nélkülözi azokat az anyagi gondoktól ment egyéneket, akik önzetlenül szentelhetik munkaerejük nagyobb részét a közérdeknek. A kellő időben nyugdíjazott tisztviselő és visszavonult szabadfoglalkozásúak nagyszerűen pótolhatnák ezt a hiányt, és jogos ambíciójuknak megfelelő teret találhatnának, tapasztalataikat a köz javára érvényesíthetnék.

Nem értek egyet Jambrekovichcsal abban, hogy ő az ifjúságot a közügyekkel foglalkozástól távol akarja tartani. Ismét tévedésből van: a mai magyar viszonyokat és közszellemet tekinti irányadónak. Megértem, hogy az ifjúság természetes kereteiből hosszú évek, esetleg évtizedek előtt kikerült és az ifjúság erkölcsi hátvédét felhasználó, politizáló diákvezérek nem rokonszenvesek neki. Nincs azonban igaza akkor, amikor légüres térbe akarja helyezni az ifjúságot és kikapcsolván minden életnyilvánulásból, a nálunk amúgy is túlságosan gyakori, örök segédfogalmazói és tanársegédi mentalitásba sülyeszténé. Felveti a kérdést, hogy hogyan gondolom én eszmém megvalósítását, hiszen az ifjúság nem foglalhatja el a bírói emelvényeket, bankigazgatói íróasztalokat és képviselőházi padokat. Úgy látszik, én mégis fiatalabb vagyok nála, mert közügyekkel foglalkozás alatt, nem a 67-es éra elhelyezkedéseit, „örszemi” pozícióit és érvényesüléseit értem, hanem azt, hogy önzetlenül hoz valaki áldozatokat nagy eszméért és azokat diadalra segíti. Ha nem így gondolkoztak volna a német Burschenschaftok tagjai, a párizsi École polytechnique növendékei és a magyar országgyűlési ifjúság, akkor minden valószínűség szerint nem lett volna megímívaló a 19. század történelmében és most az európai civilizáció roncsai közt élnék troglodita életet.

Érvényesüljön az ifjúság, törjön előre, ha kell kíméletlenül és önzőn. Az élet szent önzésével, melynek ereje mindent igazol. Ne akarjon azonban öregebb lenni az öregeknél, mert mint Herczeg Ferenc oly találóan írja a „Hét sváb”-bán, az emberek az idővel sem jobbakká, sem okosabbakká nem lesznek, de az ifjúság szent előjoga az, hogy a javulás és boldogabbá válás eszméjében higgyen. Ha ezt nem teszi meg, akkor igazán nincs jogosultsága és nincs jogcíme arra, hogy előretörjön.

Meleg üdvözléssel vagyok igaz híved:

WEIS ISTVÁN.

MÁJUSI SZEMLE.

BÁR az időjárás minden tőle telhetőt elkövetett, hogy kiábrándítson bennünket május közmondásos tavaszi szépségnek a varázsából, a magyar nemzetet az elborult égbolt ellenére is érte májusban egy-két biztató napsugár. Mr. Esmond Harmsworth tíznapos magyarországi tartózkodása — hogy a napisajtó közhelyeit használjuk: diadalútja — eléggé ellensúlyozta a magyar lelkekben annak a tavaszi derűnek és enyhe meleg-

nek a hiányát, amellyel bizony a májusi temperatura meglehetősen fukarkodott. Ez a látogatás úgy hatott a csüggedésre és a lemondásra különben is hajló magyar gondolkozásra, mint a kiszikkadt nyári termőföldre a langymeleg eső. A magyar közvélemény e látogatás megkapó külsőségeiből nemcsak arról győződhetett meg, — mégpedig szemtől-szembe — hogy egy világraszóló, modern hatalmasságnak, az egyik legnagyobb brit sajtókönszernnek a támogatását élvezzük, de arról is, hogy a magyar társadalom százezrei könnyűszerrel megmozdulnak oly kérdésekben, amelyekben mincs különbség magyar és magyar között.

A belpolitikában különösen az utóbbi meggyőződés nem lekicsinylendő aktív tétel. Hiszen az elmúlt évek során szinte állandó témája volt a magyar politikai irodalomnak társadalmunk közéleti mozdulatlanságának, fásultságának, a magyar nemzetpolitika nagy kérdéseivel szemben tanúsított közönyének a kritikája. A hátunk mögött sorakozó tíz-tizenöt esztendő, annak soha meg nem élt és meg nem ért változatossága, megpróbáltatásai és csalódásai, annyira kimerítették e közvélemény idegrendszerét, hogy nem csoda, ha ez már-már túlzásba ment a közélet nagy kérdéseivel szemben tanúsított passzivitásában. Nos tehát lord Rothermere fiának tíznapos magyarországi tartózkodása meggyőzhette a kétkedőket, hogy a magyar társadalom fáradhatatlan aktivitásra és impozáns megmozdulásokra is képes. Talán helyes is, ha ez a társadalom nem mozdul meg a maga hatalmas tömegében alárendelt közéleti kérdésekben, apró-cseprő agitációs, avagy éppen a napi politika birtokállományához tartozó ügyekben s hatalmas tömegerejét csak olyankor veti latba, ha a minden magyar embert, minden magyar pártot és minden magyar osztályt egybefűző, egyetemes nemzeti ügy mellett kell demonstrálnia és ilyenkor a magyar nemzet a királyi várpalotától a Valéria-telep barlanglakásáig egyetlen szív, lélek és akarat tud lenni, ha a nemzeti jogok mellett kell síkraszállni. Amint hogy maga a magyar társadalom is megerősödött most abban a meggyőződésében, hogy az ő soraiiban is nem lekicsinylendő erő, öntudat és szervezethez lakozik.

Bár Rothermere lord fiának látogatása a magyar nemzet egyetemének szólt s a napi politika ez egyszer felülemelkedett a kicsinyesség és a hétköznapiság keretein, semmi disszonáns hanggal — mint áprilisban az olasz képviselők esetében — nem zavarta meg Mr. Esmond Hamsworth és a magyar társadalom baráti kézfogását, ez a látogatás még sem mulhatott el a nélkül, hogy a politika tükrében is parányi megvillanást ne keltsen. És pedig magának Bethlen István miniszterelnöknek appropriádós beszédében.

A miniszterelnök ugyanis, bár hivatalos minőségében a dolog természeténél fogva nem vehetett tudomást nagy angol barátunk magyarországi tartózkodásáról, az appropriádós expozéjában mégis talált reá módot, hogy Mr. Esmond Hamsworth látogatásáról a rokonérzés és a barátság hangján emlékezzék meg. Ezzel kapcsolatban kitért a szocialistáknak arra a merész s az ő elfogult politikai gondolkodásukra olyannyira jellemző állítására, amellyel lord Rothermere-nek a trianoni béke revíziója érdekében kifejtett munkáját egy polcra helyezték a II. internadonálé külföldi vezéreinek állítólagos revíziós törekvéseivel és nyilatkozataival. Eltekintve attól, hogy ez a teljesen elvi, doktrinér alapon — természetesen szocialista doktrinér alapon — nagy általánosságban és igen vérszegény hangsúlyozással felcsendülő akdó nem Trianon revíziója érdekében, de az „imperialista és kapitalista békék“ ellen szólt s voltaképen nem egyéb, mint a szocializmus nemzetközi haditervének egyik taktikai sakkhúzása, igaza volt a miniszterelnöknek, midőn azt mondotta, hogy ezek a nyilatkozatok a sanda mészáros nyüatkozatai voltak, mert Trianonról szóltak, de a magyar belpolitikára

céloztak. Nem tudjuk, megfogadja-e a szociáldemokrata párt a miniszterelnök intését a külföldi szocialista kapcsolatoknak a magyar ügy érdekében való hasznosítása iránt, annyi azonban bizonyos, hogyha a szocialisták nem akarják teljesen kirekeszteni magukat a nemzet lelki és érzelmi világának a közösségéből, azokat a kétségkívül értékes és súlyos külföldi összeköttetéseiket, amelyekkel egyes nyugati államokban rendelkeznek, ne váltsák fel a belpolitikai opportunitás aprópénzére, de kamatoztassák az egyetemes nemzeti ügy javára. Ezáltal sokkal többet használnak azoknak a néprétegeknek is, amelyeknek képviselőiül tartják magukat, mintha akár a leg-súlyosabb szavú külföldi elvtársat dörögtenék a magyarországi „reakció túlkapásai“ ellen.

Mert, amint Trianon árát a dolgozó munkásnép is súlyos árral fizette meg, úgy a revízió is elsősorban a dolgozó munkásnép életviszonyainak és szociális helyzetének javulásán fogja éreztetni a hatását.

A KÖLTSÉGVETÉSI VITA BEFEJEZŐDÉSE is a májusi belpolitika krónikájához tartozik. Az egyes tárcák részletes vitái során a felszólalók a — vita természeténél fogva — sokkal több tárgyilagossággal és szakértelemmel szólhattak az illető államigazgatási ágak kérdéseire, mint az általános tárgyalás során, amelynek jellegzetességéhez tartozik, hogy a vita résztvevői teljesen szabadon választhatják meg felszólalásuk témáját s sem képzeletük szárnyalását, sem pedig szónoki hevük lendületét nem kell a törvényjavaslat ismeretével, avagy a költségvetés nyújtotta pénzügyi problémák kifejtésével feszélyeztetniök. Az általános vita élt is ezzel a szólás-szabadsággal s bár a történelmi igazság kedvéért meg kell jegyeznünk, hogy a most lezárult költségvetési vita mind tartalomban, mind színvonalban felülmúlt valamennyi megelőző költségvetési tárgyalást, az általános vita terjengősségét és szétfolyó karakterét bizony a törvényhozás drága idejének kímélése végett néhány teljesen a „kákán csomót keresés“ alap-gondolatával megszületett beszéd elhagyásával alaposan meg lehetett volna kurtítani. A részletes vita azonban — ismételjük — már erősebb fegyverhez készítette a felszólalókat s a szakszerűségnek, a tárgyilagosságnak, az egyes államigazgatási ágak és aktusok magvas és teljesen jóakaró bírálatának még ellenzéki oldalról is néhány komoly és megszívlelendő példáját kaptuk. Az egyes szakminiszterek expozéi, amelyekkel tárcájuk helyzetéről és problémáiról általános képet adtak, teljessé tették e részletes tárgyalások komoly, nívós és a régi magyar képviselőházi költségvetési napokra emlékeztető karakterét. Bár a miniszterek felszólalásaiból lépten-nyomon kiért, hogy az állampénzügyek mai helyzete csak igen korlátolt lehetőségeket enged meg az egyes nagyobb szabású reformtervek keresztülvitelére és inkább a „békebeli“ állapotok „restitudo in integrum“-ára való törekvés alkotja mindem szakminiszter munkásságának az alapgondolatát, e miniszteri expozék mégsem maradtak az összefoglaló száraz, retrospektív szemléleténél, de igen sok életrevaló terv, új gondolat, nagyszabású célkitűzés és megszívlelendő tanács fényét csillogtatok meg a képviselőház előtt. Ezek között a miniszteri nyilatkozatok között különösen Klebelsberg Kunó gróf kultuszminiszternek az egyetemi jogi oktatás megrendszabályozása iránt tett kijelentései okoztak nagyobb hullámzást, természetesen főként az érdekelt egyetemi vizekben, bár bizonyos oldalról nem, késtek a miniszternek e teljesen tárgyilagos és az ügy érdekében való kijelentését ellene politikai szempontokból is kiélezni. Pedig, aki ismeri a magyar jogi oktatás és jogásznevelés másutt ismeretlen specialitásait és tudatában van annak, hogy a jogászelem még mindig mily nagy szerepet visz az államélet minden vonalán, az csak helyeselheti a miniszter gondolatmenetét, amely semmi más célt

nem szolgál, minthogy emelje és modernizálja a fiatal jogásznemzedék elméleti kiképzésének a színvonalát. Jellemző a miniszter terveinek a szűkséges, helyes és életrevaló voltára, hogy bár a miniszter által kilátásba helyezett rendszabályok elsősorban az érdekelt tanuló jogászfűjság „bőrére mennek”, ezekben az ifjúsági körökben a lehető legjobb benyomást keltették a kultuszminiszter kilátásba helyezett intézkedései.

AZ APPROPRIÁCIÓS VITA indokolatlan kiszélesedése körül szerzett tapasztalatok ismét és ismét beigazolták, mennyire igaza volt a kormányelnöknek, midőn e vitának a költségvetési törvényjavaslat mintájára való keretek közé szorítását jelezte kívánatosnak. Az appropriációs vitával voltaképpen egy második költségvetési vita indult meg, ezúttal is azzal a különbséggel, hogy — mivel a költségvetés megajánlása pár excellence bizalmi, tehát politikai kérdés — a vita szónokainak még kevésbé kell magukat a szakszerűség, a tárgyilagosság és a komoly kritikai szellem követelményeihez tartamok. Szerencsére, míg e sorokat írjuk, csak egyetlen olyan disszonáns hang csendült fel a vita során, amely a politikai hatáskeresés és a retorikai tűzjáték kedvéért tette túl magát játszi könnyedséggel a szakkérdések követelte tárgyilagosságon s ami ezzel együtt jár, a parlamenti bon tón íratlan illemszabályain, a magyar kereskedőknek deresedő hajú, de fiatalos, pajzán temperamentumát, úgy látszik, teljes épségben megőrzött elnöke, akiről nyugodt lélekkel elmondható az a jellemző adat, melyet a pesti demokraták nemrég elhunyt vezéréől tartott a fáma, hogy egy-egy csattanós point kedvéért hajlandó feláldozni a legjobb barátját is. Bizony ő sem átalotta egy-egy csillogó szellemröppentyű és sístergő élcrakéta elsütése kedvéért a komoly, felelősségteljes politikus és tárgya minden csinájával, binjával tisztában lévő, lelkiismeretes szakember presztízsének egy-egy értékes darabját odadobni azért a bizonyos „derültség a baloldalon” című zsumalisztikái vállveregetésért.

Gál Gaszton appropriációs beszéde is feltűnést keltett. Bár ez agrárpolitikusunk osztályhelyzetéhez, világnézetéhez, meggyőződéséhez képest elszánt, sokszor bizony már talán feleslegesen éles és agresszív harcot folytat a mezőgazdaság érdekeinek gazdasági és pénzügyi politikai érvényesítéséért, de ez a harc sohasem téved le az alantas személyeskedés és a kicsinyes hajszálhasogatás hálás területére. Véleményünk szerint, bár természetesen a mezőgazdasági érdekek megvédelmezése és a mezőgazdasági termelés fejlesztése alkothatja minden kormánypolitika gazdasági célkitűzéseinek az alap gondolatát, a mezőgazdaság érdekein felül is van magasabb érdek s ez a nemzet egyetemes érdeke, amely mellett bizony sokszor hallgatnia kell az agrárérdekeknek. S ez a kitűnő agrárpolitikus bizony sokszor nem hajlandó felismerni az egyetemes nemzeti érdekek és az agrárérdekek közötti demarkációs vonalat s olyan kormányintézkedéseket tesz igen éles kritika tárgyává, amelyek valamely, a mezőgazdasági érdekeknél magasabb nemzeti szempontra való tekintettel készültek.

Az appropriációs vita igazi eseménye azonban a magyar országgyűlés és az egész magyar közélet nesztorának, Apponyi Albert grófnak, a felszólalása volt, akinek parlamenti felszólalása mindig ünnepszámba megy. Nemcsak azért, mert belpolitikai kérdésekben újabban ritkán hallatja a szavát s aktivitásának úgyszólván a teljességét az az immár az egész művelt világ érdeklődését és tiszteletét felkeltő munka foglalja le, amelyet, mint a „nemzet ügyvédje” fejt ki a Népszövetség areopágja mellett, hanem azért a pártokon, osztályokon, világnézeteken és politikai hercehurcákon felülálló államférfiúi presztízsénél fogva is, amelyet a magyar életben koránál, múltjánál és bölcseségénél és ragyogó, tiszta jelleménél fogva osztat-

tanul élvez. Érthető tehát, ha ő szavát hallatja a képviselőház üléstermében, megtehetnek a padsorok, elnémulnak az ajkak és a képviselőház minden oldala fokozott figyelemmel hallgatja az ő hatvanéves politikai múltban gyökeredző, mélyed járó okfejtéseit, finom analíziseit, szellemes fordulatait. Mostam beszédében is korát meghazudtoló könnyed futamokkal pásztázta át az összes aktuális politikai kérdéseket, a legégetőbb gazdasági problémáktól kezdve a nemzetközpolitika bennünket érintő vonatkozásain át a választójog kérdéséig. Elismerő szavakkal honorálta a kormány konszolidációs munkásságát, gazdasági és társadalmi téren, nemkülönben a normális közállapotok helyreállítása tekintetében. Nagy beszédének konklúziója még ellenzéki oldalon is ahol pedig sokszor nem titkolt reménykedéseket horgonyoznak Apponyi kijelentéseibe — nagy és maradandó benyomást keltettek. Mert bizony ez a beszéd oda konkludált: „hogya az én szavazatomtól függne a kormány megbuktatása, én ezt a szavazatot nem adnám le*”.

Bethlen István gróf appropriációs beszéde a miniszterelnök és egyben a pártvezér nagyszabású politikai megnyilatkozása volt. A miniszterelnöké, akinek vállaira az ország kormányzásának ezernyi terhe és felelőssége nehezedik, s aki bizony nem igen experimentálhat ki nem próbált rendszabályokkal és hatásukban előre nem látható reformokkal, mert minden experimentum — amint a kísérletezésekbe már alaposan belefáradt nemzet a közelmúltban elég keserűen tapasztalhatta — milliók és milliók életére megyen. De egyben a pártvezér is, aki egy olyan politikai és világnézeti irányzat élén áll, amelyet a vele ellentétes politikai és világnézeti törekvések állandó és heves kereszttüzik alatt tartanak. Tehát, míg mint miniszterelnök a kormányzati politika irányainak kifejtése és az államkormányzás elveinek ismertetése tekintetében bizonyos fokú óvatosságra, rezerváltságra és hangfogásra kényszerült, mint pártvezér, a politikai ellenfeleivel való parlamenti küzdelem stílusának és hangjának megválasztása tekintetében sokkal könnyebben és szabadabban mozoghatott. A miniszterelnök beszédének konstrukciója és tónusa alkalmazkodott az ő parlamenti felszólalásának e kettős rendeltetéséhez. Mint kormányelnök nyugodtan, a vérbeli szakember tárgyilagosságával adta okát a kormány gazdaságpolitikája egyes intézkedéseinek. Beszéde ugyanis főként gazdasági síkokon mozgott, hiszen azok a felszólalások, amelyekre válaszolt, szintén túlnyomórészt gazdasági természetű kifogásokat hozták fel a kormány politikájával szemben. De amint reátért a napi politika aktuális kérdéseire s a vele ellentétes politikai irányok kifogásaival, támadásaival és vádjaiával szemben, mint pártvezér foglalhatott állást, beszédének hangja, stílusa és ritmusa egy csapásra megváltozott. A minden szenvedelemtől mentes, tárgyilagos stílust felváltotta a parlamenti debatter eleven vitalköző heve, aki a virtuóz parlamenti vívó gyakorlatával és ügyességével forgatja szellemének és invenciójának kardját jobbra és balra. Beszéde e részének különösen az igazi demokrácia analízisével kapcsolatban előadott része érdemel különös figyelmet, amelyben egy-két világos és találó megjegyzéssel eloszlatja azt a fogalomzavart, amelybe bizonyos oldalon a demokrácia lényegét és eszméjét burkolják. Nagyon helyesen mutatott rá, hogy a demokrácia olyan pohár, amelybe minden politikai felfogás a maga borát töltheti, s míg a radikális körök csak az 1918-as termésnél tartanak, ő és a vezetése alatt álló politikai irányzat a konzervatív nemzeti politika aszújával tölti tele azt. Bethlen István gróf ez appropriációs beszéde egyike volt az 6 legjellemzőbb, legegényibb politikai megnyilatkozásainak.

Mire e sorokat írjuk, a túlon túl kihúzódott appropriációs vita mégis csak véget ért, bár egy-két felette ambiciózus ellenzéki szónok mindent

elkövet, hogy megnyújtsa a kimúlás felé közeledő vita életét. A hónap legvégén a parlament immár áttérhetett a magyar szociálpolitika korszakalkotó alkotásának, az öregségi és rokkantsági biztosításról szóló javaslatnak a tárgyalására, amely törvényjavaslat már megszavazása előtt is lex Vass néven ment át a köztudatba.

ANTAL ISTVÁN

KÜLPOLITIKAI SZEMLE.

AZ AMERIKAI BÉKEPAKTUM. Az amerikai iniciativa a háborúnak „törvényen kívül helyezése” érdekes utat tett meg az utóbbi hetek folyamán. Az összes hatalmak, amelyek eddig még nem feleltek Washingtonnak, megküldték válaszjegyzéküket Kellogg államtitkár kedvesen egyszerű formulájára. Stresemann újból bizonyosságot tett helyes taktikai érzékéről és diplomáciai szimatjáról, amikor a nehézkes, fenntartásokkal telt, végeredményben inkább visszautasító francia válasz után elsőnek sietett a Fehér Házat biztosítani arról, hogy Németország örömmel fogadja el a javaslatot, sőt ideáljainak a megvalósítását látja benne, mert úgymond, ezen az úton válik a leszerelés is elérhetővé. A tapintat befolyásának és a formulázás fontosságának egyik klasszikus példája a német és francia eljárás közötti különbség. Ezúttal a németek mutattak rugalmasságot és könnyedséget azáltal, hogy a feltétel nélküli elfogadás mellett mindazokat az elvi fenntartásokat, amellyekkel Franciaország doktrinér kicsinyességgel élt, mint az egész szerződéstervezet magától értetődő premisszáit állították oda. Stresemann jegyzéke ugyanis hangsúlyozta, hogy a szerződő felek önvédelmi joga természetszerűleg érintetlen marad, anélkül, hogy ezt a szerződésben külön stipulálni kellene, hogy továbbá a szerződést megszegő féllel szemben magától értődően feléled minden többi szerződő állam teljes akciószabadsága, s hogy végül általános előbbi szerződéses kötelezettségeket — amilyenek az Egyességokmány és a locarnói szerződések — ez az újabb nemzetközi megáÜapodás nem változtathat meg: azok a maguk intaktságában maradnak meg. Amilyen kellemetlen benyomást keltett a francia állásfoglalás, olyan jó hatást váltott ki a Fehér Házban Stresemann ügyes fellépése és Kellogg államtitkár már néhány napra rá (április 26) egy beszédében ugyanilyen értelemben autentikusan interpretálta szerződéstervezetét; hiszen a Fehér Ház célja, úgy látszik, csak az volt, hogy az új paktumból kizárja Franciaország katonai és politikai szövetségi hálózatát, nehogy a békeszövetség Franciaország európai főhatalmi pozíciójának megerősítésére használtassék fel; s ez, úgy látszik, sikerült is.

Sorban a második volt az olasz kormány teljes elvi hozzájárulása, amelyet május 19-én nyomon követett Sir Austen Chamberlainnek az Egyesült-Államok nagykövetéhez intézett jegyzéke. Különös érdekességet kölcsönzött a brit állásfoglalásnak az, hogy néhány nappal a hivatalos jegyzék átadása előtt a Lordok Háza egyhangúlag elfogadta Marquess of Reading indítványát, mely kimondta, hogy a Ház örömmel üdvözli az amerikai tervet és fenntartás nélkül hozzájárul. Chamberlain jegyzéke csak annyiban különbözik Stresemannétól, hogy bár ő is természetesnek találja a premisszákat, anélkül, hogy fenntartások formáját adná nekik, mégis helyesnek vélné, hogy ha nem is a szerződés keretén belül, de valamely egyenlő értékű dokumentumban módot találjanak annak az elvnek megrögzítésére, hogy a szerződő felek akciószabadsága a szerződésszegővel szemben automatikusan feléled.

A legnagyobb horderejű és nem minden történelmi és politikai pikantéria nélkül való azonban Chamberlainnak egy teljesen újszerű fenntartása,

amelyet a politikai irodalom már megszületésekor elkeresztelt „brit Monroe doktrínának“. Az angol jegyzék 10. szakasza ugyanis megállapítja, hogy vannak „a földnek olyan területei, amelyek jólétéhez és integritásához a Brit-Birodalom különös és életbevágó érdekei fűződnek.“ A Brit-Birodalom minden ezek ellen a területek ellen intézett támadás kivédését önvédelmi aktusnak tekinti. Chamberlain tapintatos mellékmondatban hivatkozik arra, hogy az Egyesült-Államoknak hasonló érdekeik vannak, amelyek tiszteletben nem tartását a washingtoni kormány „barátságtalan cselekedetnek“ tekintené. „ő felsége kormánya tehát úgy gondolja, hogy állásfoglalásának eme körülírásával tulajdonképpen az Egyesült-Államok kormánya szándékainak és véleményének ad kifejezést.“ Washingtonban sikerként üdvözölték az angol jegyzéket és úgy látszik, nem látnak benne nehézséget, hogy ezt a fenntartást elfogadják, csak arra történt célzás az amerikai sajtóban, hogy meg fogják kérdezni a brit kormányt, melyek ezek a területek. Kétségtelenül vonatkozik a fenntartás Egyiptomra, Szudánra és a Suez-csatomára, valószínűleg Arábia és Irak határterületeire, a beludzsisztáni és afganisztáni határra, talán Kínára, a Lordok Házának egyik szónoka szerint Ausztráliára, valószínűleg az újguineai mandátum területre és a polinéziai szigetekre. Vájjon Nagy-Britannia ezzel csak a Monroe doktrínát akarta-e megtorpedózni, vagy pedig ilyen precíz biztosításhoz föltétlenül ragaszkodni fog-e, azt ma még nem lehet megítélni. Bármily mértékben voltak is a válaszok — az időközben beérkezett japán jegyzék is — kedvezőek a békepaktumra nézve, ez az angol rezerva és következményei nem fogják megkönnyíteni a tárgyalások menetét. A brit kormány feleletének konklúzióihoz és javaslataihoz képest az Egyesült-Államok kormánya időközben a brit Dominionok, India és az ír szabad állam kormányaihoz ugyanolyan jegyzéket intézett, mint a nagyhatalmakhoz, felszólítva őket is a csatlakozásra, ami a Brit-Birodalom különös szervezetét újabb megvilágításban mutatja be; hiszen az angol király ez országai nem nagyhatalmak; egyszerű tagállamai a Népszövetségnek, a többi tagállamok pedig nem részesültek abban a megtiszteltetésben, hogy véleményüket a Fehér Ház, a „demokrácia“ emez Olympusa már az első turnusban kikérte volna.

Kellogg államtitkár a kapott válaszokra állítólag újabb szerződés-tervezettel fog felelni, amelyben a hírek szerint igyekezni fog a felmerült ideákkal számolni és azokat valamilyen módon formába önteni. Kétségtelen, hogy a vonzó platonikus terv, az államok közötti élet új tizenegyedik parancsolata; a válaszok hatása alatt nagyot fejlődött praktikus irányban. A hatalmak állásfoglalásában legdominánsabb tényező az az igyekvés volt, hogy bármily elhatárolt legyen is ennek az enunciációnak a gyakorlati értéke ez az út, amelyen sikerülni fog talán az Egyesült-Államokat ismét a nemzetközi kollaboráció területére csalogatni és megszerezni elsősorban az európai, de nem kevésbé az ázsiai problémák számára aktív és praktikus közreműködésüket. Ezt a gyakorlati érdeket kiegészíti a dollár hatalma előtt való meghódolás: a deferálás amaz állam előtt, amely a világ aranykincsének körülbelül háromnegyed részét bírja.

A NÉMET VÁLASZTÁSOK. A május 20-i német választások enyhe balrafordulást juttattak kifejezésre, amely végkövetkezményekben a béke politikájának megszilárdulását jelenti. Baloldali Reichstagról nem lehet beszélni, mert hiszen a balpártok nem jutottak többségre s így a weimári koalíciót nem is lehet kormányképesen létrehozni. Viszont azonban a szocialisták és kommunisták mandátumszaporodást értek el a jobboldali pártok rovására. A legnagyobb vesztesége a német nemzeti pártnak volt, de a centrumon, a bajor néppárton át egészen Stresemann néppártjáig, minden

párt mandátumainak száma csökkent. Dacára annak, hogy a választásokban megnyilvánuló tendencia egészében véve szentesítette Stresemann meg-egyezőes politikáját s a Locamo- és köztársasággellenes jobbpártokat dezavualta, mégis még az ő pártja is mandátumvesztést szenvedett. A 153 főnyi szociáldemokrata párt, bár döntő súlyra nem tett szert, kétségtelenül nagy hatalmi erősödéssel kórusba a Reichstagba. Ennek következtében, ha sikerül a nagy koalíciót megalakítani — szociáldemokraták, demokraták, centrum és német néppárt — a kormány élére, a kancellári székbe szocialista képviselőnek kell kerülnie. Hindenburg elnök valószínűleg elsősorban Hermáim Müllernek, a párt egyik nagytekintélyű kancellárviselt vezérének, fogja felajánlani a kabinetalakítást; ha Müller nem vállalná, vagy nem sikerülne vállalkozása, szó van még Braun porosz miniszterelnökről, vagy Severing volt belügyminiszterről. A szocialisták ezenkívül még négy-öt fontos tárcát igényelnek, többi közt a bel- és pénzügyit és kétségtelen, hogy a megnövekedett taréjjal szemben a polgári pártok pozíciója — bár nélkülük a szociáldemokrácia kormányozni nem tud, de a jobbpártok veresége után a szocialisták ellen viszont egyelőre szintén nem jöhet létre koalíció — nem lesz könnyű s egész taktikai képességükre, de különösen mindig hiányos összetartásuk felelevenítésére lesz szükség, hogy ellensúlyozzák a II. Internacionale képviselőinek esetleges túlzásait. Két miniszter helye ma biztosítottnak látszik, — bár a szocialisták nem átalították átlátszó taktikából a német néppárt közreműködését fölöslegesnek nevezni — a beteg Stresemann megmaradása a kabinetben birodalmi és európai érdek; mögötte még Gröner hadügyminiszter megmaradása sem kétséges; a kormánykoalíció összetételéről és a tárcák felosztásáról csak a Reichstag össze-illése után, június 12-én kezdődnek meg a hivatalos tárgyalások, amikor a Marx-kormány be fogja adni lemondását.

A választások eredményét Franciaországban és Angliában határozott megelégedéssel üdvözölték: a jobbpártok vereségében az őszinte és meggyőződéses belpolitika sikerét, tehát Európa rekonstrukciójának biztosítékát látják. Poincaré legutóbbi nyilatkozatai azt bizonyítják, hogy a jobboldali francia és a baloldali tendenciájú német választások organikusán kiegészítik egymást.

GÖRÖG INTERMEZZO. A nyugtalan öreg krétai, Venizelos, a Balkán-Bismarck, hirtelen Vihart csinált egy pohár vízben: megjelent, megszegte szavát, hogy többet hazatérése után a politikával nem foglalkozik, megdöbentette a jó görög hazafiakat és nyugtalanságot okozott az európai kancelláriákban. Eleinte az volt a benyomásunk, hogy a francia kormánnyal állandó összeköttetésben lévő Venizelos a Quai d'Orsay exponense s fellépésében a francia diplomácia kezét véltük látni, azzal a célzattal, hogy a görög-török s az olasz-görög paktumtárgyalásokat meghíúsítsa. A francia sajtó egyértelmű állásfoglalása az izgága krétaival szemben, aki szerintük is alkalmatlan fellépésével kockáztatja a Zaimis—Michalakopulos—Kafandariskormány másfél éves sikeres újjáépítő munkáját, azt bizonyítja, hogy ez a plauzibilis feltevés tévedésen alapult. Az eredmény nem is váratott magára; Venizelos néhány napi feltámadás után megáldva párthíveit, visszavonult s a Zaimis-kormány ismét elfoglalta helyét csekély változtatásokkal. Az új, illetve régi kormány tovább folytatja a tárgyalásokat Olasz- és Törökországgal; belpolitikailag pedig a legközelebbi teendő az alkotmány értelmében a Szenátus és az Államtanács megalkotása lesz.

OLASZORSZÁG ÉS JUGOSZLÁVIA. Mussolini stratégiája már egy-néhány jelentős sikert mutat fel: a tangeri konferencia Olaszország igényei

teljes elismerésével végződött; a tangeri adminisztrációban, amelyből az 1923-as londoni egyezmény kihagyta, teljesen egyenjogú félként vesz részt Franciaország a tárgyalások egész folyamán hangsúlyozottan a legnagyobb előzékenységet és megértést tanúsította az olasz igényekkel szemben. Az olasz állampolgárok védelmére vonatkozó *modus vivendi* megkötése után ez a második pont, amely a francia-olasz differenciák fokozatos megszüntetésére vezet. Másrészt a napokban írta alá Mussolini és a római török nagykövete török-olasz döntőbírósi, semlegességé és kodifikációs szerződést, amely az utolsó három év mind barátságosabbá váló viszonyának örvendetes megerősítését tartalmazza és hozzá fog járulni a keleti Középtenger hatalmi egyensúlyának kiegyenlítéséhez. Bár nem olasz presszió alatt jött létre, mégis az olasz politika sikerének könyvelhetjük el a jugoszláv kormány amaz elhatározását, hogy az úgynevezett nettunói szerződéseket a Szkupstinához terjessze be ratifikálás végett. A belgrádi kormány eddig követett helytelen és nem egészen európai ízű taktikája, amellyel ezeknek az 1925 júliusában Pasic által kötött gazdasági, szociális-, letelepedési és agrárkérdésekre vonatkozó egyezményeknek a ratifikálását kitolta, úgy látszik abban a reményben, hogy annak ellenében újabb engedményeket csikarjon ki az olasz kormánytól, — ami diplomáciáikig nem szokásos eljárás — megvan most az a káros hatása, hogy a hirtelen sürgősnek ítélt akció a jugoszláv közvéleményben erős reszenzust szült és hogy a parlamenti tárgyalás nagyobb nehézségekbe fog ütközni, mint különben. Minthogy az egyezmények legnagyobb része határterületekre, Dalmáciára, Fiume környékére vonatkozik, az ellenállást legerősebben a horvát parasztpárt — Radics — és a horvát-szerb radikálisok — Pribicevics — fűtik. A kormányt elhatározásában kétségtelenül a Quai d'Orsay barátságos figyelmeztetése befolyásolta: Franciaország mindent megtesz, hogy a közvetett viszálylehetőségeket is kikapcsolja; az olasz-jugoszláv viszony rendezése másrészt azért is életérdeke Jugoszláviának, mert hónapokkal ezelőtt kezdett kölcsönszerző akciója megakad, ha nem tudja hitelezőinek a belső és külső béke állapotát garantálni. A Rothschild-csoport nem tette ugyan a kölcsön kibocsátásának feltételévé a nettunói egyezmények ratifikálását, de szokásos angol tapintattal úgy látszik rámutattak Markovich pénzügyminiszterrel szemben arra, hogy amíg ezek az egyezmények nincsenek ratifikálva, nem hívhatják fel a tőkeberúrázó figyelmét a jugoszláv kölcsönre. A Vukicsevics—Marinkovich-kormánynak tehát, bár többsége állítólag megvan a ratifikáláshoz a szkupstinában, nehéz küzdelmei lesznek, amíg közvéleményével a politikai józanság követelményeit meg fogja tudni értetni. A tüntetések leverésében a kormány mindenesetre céltudatos erélyt mutatott: ha kitart e mellett, az ország nemzetközi pozícióját meg fogja szilárdítani. Kiemelendő az a fölényes nyugalom, amellyel az olasz kormány a véres és romboló jugoszláv olaszellenes tüntetéseket fogadta. Olaszország biztos a pozíciójában s céljai elérését nem kockáztatja türelmetlen mozdulatokkal.

A CITY köreinek diszkrét beavatkozása ismét figyelmeztet a tőke nagy politikai hatalmára, amelyet ez a faktor, most legalább is, ami az európai kontinenst illeti — a béke fenntartása és konszolidálása érdekében vet latba. Felfogása szerint ez nem jelenti azt, hogy a fennálló helyzeten változás ne essék, azonban csak békés eszközökkel, az erőhatalmi pozíciók kihasználásával, mert amíg az orosz bolsevizmus még fennáll, addig Európa belső kohéziójának megzavarását nem engedi meg.

TÖRÖKORSZÁG ÁZSIAI POLITIKÁJA. Amanullah afgán király több-hónapos európai turnéja befejezéseként Angorában Mustafa Kemal pasát látogatta meg. Az európai diplomácia nem kis meglepetésére hadirendelél-

sektől és ipari beszerzésektől eltekintve, amelyekkel majdnem minden meglátogatott országban elég bőkezűen halmozta el az európai termelőket, Törökország volt úgy látszik az egyetlen állam, amelyben látogatásának konkrét politikai eredménye maradt: elutazásának napján a Ghazi pasával olyan megemeltámadási és semlegességi szerződést Írlak alá, amelyet joggal lehet tulajdonképpen szövetségi szerződésnek nevezni. Nemcsak, hogy megtámadtatásuk esetére közösen keresni fogják egymás érdekeinek védelmét, hanem még arra is kötelezik magukat, hogy semminemű olyan megállapodást nem körnék más állammal, amely a másik szerződő fél ellen irányulna. De a nyugati államok szempontjából a legérdekesebb és legmeglepőbb a szerződésnek az a diszpozíciója, amely szerint Törökország jogi, tudományos és katonai szakértőket bocsát Afganisztán rendelkezésére, hogy ez államot „haladásában és fejlődésében“ támogassák. Az új Törökország Afganisztán újraszervezésében átveszi azt az oktató szerepet, amit nála egészen Kemal pasa uralomrajutásáig Franciaország és Anglia vittek. Az afgán hadsereget török instruktor-tisztek fogják nevelni és szervezni. Tehát nem az északi szomszéd, Szovjet-Oroszország, amelynek fővárosában mindent megtettek, hogy az uralkodó a szokatlan környezetben jól érezze magát és hajlandó legyen politikai kooperációra, sem pedig Nagybritannia, amely mint Beludzsisztán protektora és India ura, déli és keleti szomszédja a törekvő afgán államnak. Pedig Amanullah londoni látogatása alkalmából úgy látszott, hogy a két kormány között elég messzemenő tárgyalások folytak. Az angorai szerződés a Ghazi pasa nagy koncepciójának bizonyítéka, akinek ime sikerült bebizonyítania, hogy a kalifátus megszüntetése, az állam laicizálása, a birodalom modernizálása és annak hangoztatása, hogy Törökország európai állam, mind együttvéve nemcsak, hogy nem szüntették meg a törökök nagy pozícióját a mohamedán államok sorában, hanem ellenkezőleg, a vallási bázis helyett a sokkal szélesebb turkotatár faji összetartásra és a kis- és középsziái államok érdekösszeköttetésére erősebben és önérzetesebben építették azt fel. Az olasz-török szerződéssel együtt érdekesen és tanulságosan mutatja ez az esemény azt a jelentékeny helyet, amit a varázslatosan új életre kelt török állam foglal el, szinte nem is az európai, hanem a világpolitikában.

KÍNA. A Mennyei Birodalom még mindig nem tud nyugvópontra jutni. Sőt a belső konfliktus és a polgárháború megszűnésének esélyei, melyet a déli hadseregek előnyomulása mindig közelebb hoz, ellenkezőleg a külső konfliktus elemeit és nem veszélytelen beavatkozás kockázatát hozták magukkal. A múlt heteknek politikai és nemzetközi jogi szempontból egyik legkényesebb eseménye volt a japán csapatösszpontosítás Ci-Nan-Fuban, a déli hadsereg pekingi előnyomulásának fővonalán és a maroknyi japán hadtestnek véres összefütközése Csang-Kai-Sek csapataival, amelyek a japán negyedlet megtámadták. A japánok nagy morális ereje győzelmet aratott és így az egész Santung félsziget ma tényleg Japán kezében van, amely a déli hadsereg felvonulását Peking ellen, ha akarta volna, megakadályozhatta volna. A dél-kínai kormány az Egyességokmány 11. cikke alapján a Népszövetséghez fordult; nem lévén azonban elismert kormány, — a diplomáciai teória szerint az a kormány, amely Kínát, a tagállamot képviseli, Pekingben székel — e lépésnek nem lehetett semmi következménye, minthogy Csang-Co-Lin pekingi kormánya nem tette magáévá a demarsot és így a Népszövetség megmenekült egy kényes, bonyolult és a rendelkezésére álló eszközökkel megoldhatatlan probléma tárgyalásától. A japán kormány a maga részéről a Hatalmak megnyugtására hosszabb memorandumban jelentette ki, és magyarázta meg, hogy hódító szándékai nincsenek s kizárólag a japán állampolgárok élet- és vagyonbiztonságának fenntartására helyez súlyt. De facto

terjeszkedése Mandzsúriában éppúgy, mint Santung elfoglalása viszont komoly aggodalmakat keltett különösen a washingtoni Fehér Házban, azonban egyelőre sehonnan sem történt lépés a tokiói kormány ez önértetes és erőt mutató, tehát a Keleten egyedül effektív fellépésének akadályozására.

Az események különben arra vallanak, hogy Csang-Co-Lin Peking feladása után meglévő csapataival a nagy kínai fal mögé vonul vissza és megmarad Mandzsúria határain belül. Vájjon a Pekinget elfoglaló déliek e siker után egységesek tudnak-e maradni és ebben az esetben milyen politikát fognak követni, azt teljességgel lehetetlen előre látni. Sforza gróf, volt olasz külügyminiszter, aki élesszemű ember és Kínának, hol soká állomásozott, alapos ismerője, azt mondta nemrég, hogy a legnagyobb eredmény, amit Kína ismeretében egy idegen elérhet az, ha végre — évtizedek tanulmányozása után — rájön, hogy semmit sem tud a Mennyei Birodalomról és lakosairól.

A ROTHERMERE-AKCIÓ. Mr. Esmond Harnsworth M. P. magyarországi látogatása nagy szimbolikus jelentőséggel bír, mert a mód, ahogy a magyar nemzet és a magyar nép fogadta, megdöbbentő hatalommal bizonyította, milyen legyőzhetetlen hittel és milyen öserővel ragaszkodik ez az ország egységének és felszabadulásának gondolatához. Rothermere lord fiának szólott egy nagylelkű és nagygesztusú nép talán túlradó, túlméretezett, de mégis megrendítő hálája azért, hogy valaki, akinek a szava messze hangzik és akinek semmi érdeke sem volt abban, hogy a Dtiná völgye egy félreismeret népének kegyetlen sorsával foglalkozzék, felismerte azt az igazságtalanságot, amely az „inclita gens“-t érte és szószóelőjává lett e súlyos hiba jóvátételének. De azt hisszük, hogy Mr. Harnsworth abból a túlradó és példádán lelkesedésből, amelyet a főváros tömegei éppen úgy hoztak elébe, mint Szeged és Debrecen környékének semmiféle szervezésre meg nem mozduló robusztus és építhető földművesnépe, megértette, hogy ebből csak egy nagy nemzet királyi köszöneté az övé, a demonstráció nagysága azonban már nem neki, hanem a gondolatnak, a nemzetnek önmagának szól. A nemzet pedig tudni fogja, mert tudnia kell, nehogy keserűen fizessen rá, hogy a kálvária útja még hosszú. Rothermere lord akciójának eredménye már ma felbecsülhetetlen: a magyar probléma létezése helyet foglalt milliók agyában, reflexei és visszahatásai eljutottak oda is, ahova a Daily Mail és lapársai maguk nem is férközhettek be. Ez a publicisztikai előkészítés kétségtelenül nagyértékű és hatású, de éppen, mert publicisztikai előkészítés, balgaság lenne tőle mást várni, mint amit adhat. A magyar igazság bekertült „a közvélemény épületének földszintjére”: természetesen hosszú időbe tarthat, amíg az áru a földszintről vagy a raktárból az első emeleti termekbe és dolgozószobákba, a kancelláriákba eljut. Ezt az utat, amelyre a Rothermere lord által kinyitott kapud sokkal hamarabb ráléphetünk, mint ez különben lehetséges lett volna, a magunk erejéből fog kelleni megjárunk, bízva a bennünk rejlő kúrthatadan energiában, a helyzetünk adta feszítőerőben és abban, hogy az európai béke nagy érdeke azonos a mi becsület, igaz és igazságos emberi igényeink teljesülésével. Ennek az útnak a megjárására önbizalom és erő kell, amelyet túl vérmes reményekkel nem szabad próbára tenni, sem könnyű csüggedéssel aláadni. S különösen vigyáznunk kell arra, hogy saját szavunk, könnyen lelkesedő lármánk visszhangjától meg ne részegedjünk: abban, amit mi szívesen elhiszünk, ne lássuk mindjárt a külföld jobb meggyőződését. Ezzel a józansággal vétevezve nem kockáztatjuk majd, hogy a nehéz teher alatt járva és küzdve elbukjunk kálváriánk útján.